

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet u Sarajevu

Odsjek za pedagogiju

Kolegij: Predškolska pedagogija

Analiza potreba odgajatelja za kontinuiranim stručnim usavršavanjem

Završni magistarski rad

Predmetni nastavnik: doc. dr. Dženeta Camović

Studentica:

Nejra Sijerčić

Sarajevo, oktobar, 2021.

Sadržaj

Uvod	4
1. Teorijski okvir rada	5
1.1. Kontinuirano učenje i profesionalni razvoj odgajatelja	5
1.2. Stručno usavršavanje odgajatelja	8
1.3. Kompetencije odgajatelja	11
1.4. Standardi kvaliteta rada odgajatelja	17
2. Metodološki okvir rada	20
2.1. Predmet istraživanja	20
2.2. Cilj istraživanja	21
2.3. Zadaci istraživanja	20
2.4. Istraživačka pitanja	20
2.5. Metode istraživanja	21
2.6. Procedura istraživanja	21
2.7. Mjerni instrument	22
2.8. Uzorak istraživanja	22
3. Rezultati istraživanja	26
3.1. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje: „ <i>Da li su odgajatelji u posljednje tri godine prisustvovali nekim obukama za stručno usavršavanje?</i> “	26
3.2. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „ <i>Na koji način se odgajatelji informišu o mogućnostima za stručno usavršavanje?</i> “	28
3.3. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje: „ <i>Koriste li odgajatelji u radu sa djecom naučena znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje?</i> “	29

3.4. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „Koji oblik stručnog usavršavanja odgajateljima najviše odgovara?“	33
3.5. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „Kako bi odgajatelji kontinuirano napredovali, koja područja usavršavanja su im najpotrebnija, a koja najmanje?“	36
3.6. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „Da li odgajatelji kontinuirano prate i bilježe svoj napredak i napredak djece u vrtiću?“	40
4. Diskusija	44
4.1. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 1	44
4.2. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 2	44
4.3. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 3	45
4.4. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 4	45
4.5. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 5	45
4.6. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 6	46
4.7. Metodološka ograničenja u istraživanju	47
4.8. Metodološke prednosti u istraživanju	47
4.9. Naučna i praktična vrijednost rezultata istraživanja	47
5. Zaključak	59
6. Prilozi	51
7. Literatura	56

UVOD

Budući da odgajatelj jednim dijelom učestvuje u formiranju ličnosti djeteta, odgaja i o njemu se brine, on onda mora biti i profesionalno osposobljen za tu ulogu. Odgajateljska uloga nije nimalo lagana, jer u svom svakodnevnom radu odgajatelji imaju brojne zadatke i uloge. Odgovorni su za djetetov razvoj i učenje. Rončević i Vičević (2008: 3), smatraju da „moraju biti zadovoljeni određeni uvjeti kako bi odgajatelj uspješno radio u vrtiću. Odgajatelj mora imati odgovarajuću stručno-pedagošku spremu, imati profesionalne i stručne kompetencije i biti zdravstveno sposoban za taj poziv“. Potom, potrebno je da posjeduje motiviranost za rad i radno iskustvo. „Biti dobar odgajatelj nije lako. Smatra se da su osnovni preduvjeti profesionalnih kompetencija njihove osobne kompetencije. One čine vrijednosti koje nosi svaki odgajatelj i po čemu se međusobno razlikuju. Te vrijednosti u sebi objedinjuju njihov izgled, kao i njihove osobine koje pozitivno utječu na odgoj i obrazovanje djece“.

U radu sa djecom u predškolskim ustanovama, od odgajatelja se očekuje da posjeduju određene kompetencije. U literaturi je moguće naći različita određenja pojma kompetencija. „Kompetentan odgajatelj je onaj koji doživljava svoja znanja, vještine i osobne karakteristike integrirane tako da mu pružaju osjećaj moći, sposobnosti i znanja kako raditi sa djecom“ (Modrić, 2013: 428). Najprije je potrebno identificirati percepciju odgajatelja o njihovim trenutnim kompetencijama za rad u predškolskim ustanovama, a potom analizirati potrebe odgajatelja za stručnim usavršavanjem, te kako, na koji način i koliko se oni stručno usavršavaju. Odgajatelji moraju biti spremni i otvoreni za cjeloživotno učenje i stalno stručno usavršavanje. Kako bi se stalno stručno usavršavali, odgajatelji moraju prisustvovati različitim željenim oblicima i programima za usavršavanje. Stalnim stručnim usavršavanjem i učenjem, povećava se njihova zapošljivost a smanjuje njihovo isključenje sa tržišta rada. Potrebno je provjeriti koje to potrebe imaju odgajatelji kada je riječ o stalnom stručnom usavršavanju i radu sa djecom. Kada se te potrebe zadovolje, onda će odgajatelji imati bolji pristup u radu sa djecom, te će svoja znanja povećati na jedan viši nivo.

1. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

1.1. Kontinuirano učenje i profesionalni razvoj odgajatelja

Biti odgajatelj nije samo zanimanje, nego i poziv. Poziv je odgajatelju prilika da se dobro učini još boljim. Danas više nema ni jedne profesije i ni jednog zanimanja koje ne zahtijeva stalno usavršavanje i učenje (Vican, 2011). „Usavršavanje i obrazovanje odgajatelja ne prestaje završetkom njihovog studija. Ono nastavlja da se provodi radi sticanja novih i određenih znanja iz područja važnih za odgoj i obrazovanje predškolske djece, te zbog unapređivanja vlastite prakse“ (Lučić, 2007: 156). Kako bi odgajatelji kontinuirano mogli unapređivati svoju karijeru, moraju biti spremni na stalno učenje i dodatne edukacije. Na taj način će se moći prilagoditi novim društvenim zahtjevima, naučiti nove metode odgoja i lakše prihvatati dječje zahtjeve i komunicirati sa roditeljima i kolegama.

Možemo reći da na odgajatelja gledamo kao na istraživača realnih procesa učenja i stvaranja znanja u institucijskom kontekstu, kojim se utječe na unapređivanje izravnog praktičnog iskustva i daje temelje budućem profesionalnom razvoju. Od odgajatelja se očekuje da odgojno – obrazovnim procesom pridonose povećanju dječjih kompetencija, da se kritički odnose prema odgojno-obrazovnoj praksi i da rade zajednički u zajednicama za učenje (Vujičić, Vorkapić i Boneta, 2012). Kontinuirano učenje i obrazovanje prema Pastuoviću (2008: 254), najčešće označava „profesionalno neformalno obrazovanje odraslih koje slijedi nakon završetka osnovnog obrazovanja“. Navodi i da kontinuirano obrazovanje obuhvaća i „trajno neprofesionalno obrazovanje, čak i školovanje odraslih nakon osnovnog“.

„U današnjem vremenu, kontinuirano učenje i razvoj je osnovni zahtjev koji se postavlja pred zaposlenike u mnogim organizacijama. Važnost kontinuiranog učenja uzrokovana je nizom povezanih elemenata:

1. Stalnim promjenama u tehnologiji i radnim procedurama,
2. Promjenama u zahtjevima radnog mjesta,
3. Promjenama u konceptu rada i ugovoru o radu.

Učenje i razvoj mogu imati različite forme, od sudjelovanja u formalnim treninzima do učenja kroz rad ili praksu i informalnog učenja u slobodnom vremenu“ (Husremović i Đapo, 2016: 7).

Kontinuirano obrazovanje ne završava se kada se stekne određeno zvanje ili dobije diploma. To je obrazovanje koje na neki način nudi odgajateljima različite dopunske programe kako bi unaprijedili svoju praksu i povećali nivo svog znanja. Kontinuirano bi se trebali obrazovati svi odgajatelji, a institucija u kojoj rade bi im trebala obezbijediti takvu vrstu obrazovanja. Šagud (2011: 264) navodi da bi kontinuirano obrazovanje i učenje trebalo bi biti „generalni životni koncept, istovremeno i individualan i socijalan, koji paralelno stvara situacije za učenjem i uvježbavanjem znanja u praksi“.

Moglo bi se reći da je profesionalni razvoj proces gdje se kroz učenje i praktičan rad stiču, unapređuju i razvijaju nova znanja, vještine, navike i sposobnosti odgajatelja. Profesionalni razvoj odgajateljima omogućava da lakše sarađuju sa kolegama i direktorom, lakše komuniciraju sa roditeljima djece, te proširuju znanje i sposobnosti vezane za odgoj djece. Autori (Vonta i Rutar 2009, Husremović i Đapo 2016, Milović 2010) smatraju da postoji više definicija profesionalnog razvoja. Takač (2018: 8), navodi kako OECD profesionalni razvoj definira kao „kontinuiranu aktivnost koja uključuje različite procese kao što su obuka, praksa, primanje i davanje povratne informacije. Takav je razvoj dio obrazovnog sistema u kojem se posvećuje odgovarajuće vrijeme i podrška učiteljima, ali i odgajateljima u njihovom cjeloživotnom učenju“.

Odgajatelj kao stručna osoba treba posjedovati širok spektar različitih kompetencija, kao i praktičnih znanja, vještina rada u timu i slično, kako bi na taj način osigurali svakom djetetu kvalitetan rast i razvoj. Samim tim kako se odgajatelj razvija i unapređuje, razvijat će se i svako dijete. Prema Vonti i Rutar (2009: 10), profesionalni razvoj možemo definirati kao „neprekidan napor u procesu kreiranja profesionalca. Da bi taj proces bio uspješan, odgajatelj treba imati sisteme i alate podrške kojima se može služiti na putu usavršavanja kvalitete svog rada u procesu cjeloživotnog obrazovanja“.

Husremović i Đapo (2016: 7), ističu da profesionalni razvoj odgajatelja podrazumijeva „sticanje iskustva kroz edukacije, treninge i druge prilike za razvoj, a vezan je za čitav niz aktivnosti kojima se nastoji unaprijediti znanje, vještine i stavovi koje odgajatelji koriste u radu sa djecom“. Podrazumijeva i dva osnovna cilja: prvi je unaprijediti znanja, vještine i stavove u odgoju i obrazovanju djece. Znanja uključuju činjenice, koncepte, ideje, pojmove, i druge aspekte najbolje prakse. Vještine uključuju vidljiva djelovanja unutar određenog konteksta. One se uče izravnim podučavanjem, modeliranjem, imitacijom ili pokušajima i pogreškama. Pod stavovima se podrazumijevaju tendencije da se koriste obrasci ponašanja

često, svjesno i motivirano. Drugi cilj je promicati kulturu kontinuiranog profesionalnog razvoja. Promidžba kulture stalnog usavršavanja odnosi se na jačanje održivog razvoja kroz osiguranje transfera odgovornosti za promjene na zaposlenike, timove i upravu.

Milović (2010, prema Day (1999: 31)), navodi da pojam profesionalnog razvoja podrazumijeva slijedeće:

- „1. Profesionalni razvoj odvija se kontinuirano,
2. Pojedinac je odgovoran za svoj profesionalan razvoj, ali u domeni odgovornosti odgojno – obrazovne ustanove,
3. Potrebna je materijalna i stručna podrška, te relevantni izvori,
4. Treba odgovoriti na potrebe odgajatelja ili nastavnika i vrtića ili škole,
5. Kao proces treba biti društveno prepoznatljiv i vjerodostojan,
6. Treba biti diferenciran u odnosu na specifične potrebe određenog razdoblja profesionalnog razvoja“.

Profesionalni razvoj trebao bi biti stalan proces koji obnavlja znanje odgajatelja, potiče znatiželju, nadahnjuje istraživanje i razmjenu ideja s drugima, omogućuje vlastiti profesionalni razvoj i samoprocjenu te otvara odgajatelje prema novim otkrićima i idejama o načinima razmišljanja i napredovanja djece. Kontinuiranim profesionalnim razvojem odgajatelj razvija i usavršava osobne i profesionalne kompetencije te unapređuje odgojno-obrazovnu praksu. Profesionalni razvoj počiva na konceptu cjeloživotnog učenja i može se provoditi putem formalnih, neformalnih i informalnih aktivnosti (Selmi, 2009). Svaki odgajatelj svoj profesionalni razvoj organizira prema vlastitim interesima, ali i interesima odgojno – obrazovne ustanove u kojoj radi. Odgajatelj sam bira aktivnosti koje su za njega najpogodnije i najpotrebnije, i kojima će prisustvovati.

Bez kontinuiranog profesionalnog razvoja gotovo je nemoguće biti uspješan u obavljanju bilo koje profesije, ne samo odgajateljske. Ako želimo da odgajatelji budu uspješni u u svom pozivu onda se moraju vratiti u ulogu učenika i kontinuirano se usavršavati i obrazovati. Husremović i Đapo (2016: 8), ističu da je prije profesionalni razvoj uglavnom bio „organiziran izvana prema unutra, pri čemu su informacije i nova znanja dolazile uglavnom od nekih autoriteta, a prenošene su kroz lekcije, demonstracije i savjete od kolega supervizora. Oni navode da danas profesionalni razvoj poprima sve više karakteristika procesa koji ide iznutra prema vani. To podrazumijeva da sami odgajatelji zadržavaju odgovornost za upravljanje vlastitim razvojem i unapređivanjem kroz samorefleksiju vlastitih

ciljeva u karijeri i kontinuirano učenje i savladavanje najboljih praksi. Ti ciljevi se ostvaruju kroz različite oblike profesionalnog usavršavanja“.

Profesionalni razvoj odgajatelja nužan je za poboljšanje kvalitete odgojno-obrazovnog procesa, odnosno kulture odgojno-obrazovne ustanove te je zato „uloga ustanove osigurati ozračje koje pogoduje trajnom učenju odraslih i u kojemu se mogu zadovoljiti potrebe učenja odraslih“ (Vujičić i Čamber Tambolaš, 2017: 135). Kao što odgajatelji trebaju stvarati poticajno okruženje u kojem djeca uče djelovanjem i sudjelovanjem, te samostalno ispravljaju pogreške, tako i članovi stručnoga tima trebaju stvarati poticajno okruženje za odgajatelje u kojem će i oni većim dijelom učiti djelovanjem, sudjelovanjem i razmišljanjem o svojoj praksi, upozoravajući ih na pogreške, ali i potičući na to da ih samostalno uvide i isprave. Zbog toga profesionalni razvoj odgajatelja nije samo individualni proces napredovanja, nego je to i proces koji mijenja kulturu ustanove u kojoj svi sudjeluju, a ona bi trebala biti otvorena i uključivati sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa (Vujičić i Čamber Tambolaš, 2017). Ljudi traže napredovanje, uspjeh i promjene na bolje, ne zapošljavaju se da bi stalno ostali na istom mjestu i na istoj razini znanja i prakse. Odgajateljima, ali i nastavnicima je potrebno stručno usavršavanje kako bi mogli prijeći na tu neku veću razinu i imati veće znanje i bolje vještine.

1.2. Stručno usavršavanje odgajatelja

U današnje vrijeme značaj znanja i informacija je sve veći, pa tako je sve više ljudi svjesno da će morati učiti cijelog života. Kako se vrijeme i društvo mijenja, tako se mijenja i odgajateljsko zanimanje. Odgajatelji bi se trebali prilagođavati novim vremenima i novijim generacijama. Javljaju se potrebe za sticanjem novih znanja, vještina, vrijednosti i sposobnosti, jer tradicionalno obrazovanje danas sve manje odgovara na izazove novijeg vremena. Uvode se nove promjene, metode i novi načini odgajanja, a odgajatelj počinju slijediti i pratiti te nove korake i metode. Lepečnik Vodopivec (2012: 37), navodi da je „sastavni dio obrazovanja svakog pedagoškog radnika kontinuirano stručno usavršavanje“. Cilj stručnog usavršavanja je individualni napredak i profesionalni razvoj odgajatelja, ali i nastavnika i stručnih saradnika. Stručno usavršavanje namijenjeno je prije svega poboljšanju i unaprijeđenju rada, dopunjavanju znanja i poboljšanju stručne kompetentnosti. Stalnim stručnim usavršavanjem odgajatelji se upoznaju sa novim i alternativnim metodama i oblicima rada, novim sadržajem, novim

pogledima na razvoj djeteta, različitim načinima poticanja djetetova razvoja, te novom tehnologijom i slično. Da bi se uspješno usavršavali i gradili svoje vještine potrebno je stalno, kontinuirano i neprestano obrazovati se i učiti.

Stručno usavršavanje odgajatelja postao je neizostavan dio cjeloživotnog učenja i unapređenja kvalitete rada odgajatelja. Da bismo napredovali, potrebno nam je kontinuirano stručno usavršavanje. Da bi svoj rad i praksu učinili kvalitetnijom i kreativnijom, odgajatelji su dužni redovno stručno se usavršavati i voditi računa o unapređenju svog znanja i prakse. Lepečnik Vodopivec (2012: 38) spominje da su se „u Evropi razvili različiti modeli stalnog stručnog usavršavanja učitelja i odgajatelja. U kasnim šezdesetim godinama ovi modeli su uglavnom bili usmjereni na tradicionalne koncepte prijenosa znanja na pojedinca“. U budućnosti će za stalno stručno usavršavanje biti potrebni novi oblici usmjerenih djelatnosti u školi i vrtiću, a kod kojih će nastavnici odgajatelja dugoročno sudjelovati sa zaposlenima u vrtiću i svi sudionici će nastojati poboljšati kvalitetu vrtića. Uz formalne oblike učenja, sve se više pažnje posvećuje i neformalnim oblicima učenja u struci. Snažan uticaj imaju i različiti europski projekti, odnosno europski programi stalnog stručnog usavršavanja.

Zavodi za unapređenje obrazovanja i usavršavanja dužni su svake godine odgajateljima ponuditi programe stručnog usavršavanja, kako bi mogli izabrati koji program im najviše odgovara i koji je najpotrebniji. Tokom stručnog usavršavanja odgajatelji su dužni da svoj odgojno – obrazovni rad redovno prate i da bilježe u poseban rokovnik ili portfolij. Fatović (2016: 633) smatra kako je važno da „stručno usavršavanje bude organizirano na način da odgajatelji aktivnom participacijom imaju priliku raspravljati o svojim stavovima s kolegama i stručnjacima, te argumentirajući vlastite stavove istovremeno ih i nadograđivati, prilagođavati, mijenjati redefinirati, i slično“.

Ljubetić (2016), navodi kako je važno znati da se odgajateljsko zanimanje značajno promijenilo u posljednjih nekoliko godina, te se od savremenog odgajatelja očekuje da bude spreman da prepozna i odgovori na sasvim specifične potrebe svih čimbenika odgojno-obrazovnog procesa. Budući da odgajatelji stalno rade sa djecom i susreću se sa novim izazovima, samim tim potrebna je prilagodba djeci i njihovim potrebama. Kroz razne projekte, određene aktivnosti i radionice, odgajatelji mogu naučiti da zadovolje dječje potrebe i prilagode se njima, ali također i sami naučiti da budu kreativni, uporni i snalažljivi u isto vrijeme.

Prema Pravilniku o stručnom usavršavanju odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika u odgojno – obrazovnim ustanovama (2016), odgajatelji, ali i nastavnici i stručni saradnici dužni su da se stručno usavršavaju i kontinuirano educiraju u toku cijelog radnog vijeka. Plan stručnog usavršavanja sastavni je dio godišnjeg programa rada ustanove i usklađen je sa razvojnim planom i rezultatima samovrednovanja i evaluacije te ustanove. Pod kontinuiranim stručnim usavršavanjem podrazumijeva se praćenje, usvajanje i primjena savremenih dostignuća u nauci i praksi radi ostvarivanja ciljeva i zadataka odgoja i obrazovanja i unapređivanja odgojno – obrazovne prakse. Prema pravilniku postoje dva oblika kontinuiranog stručnog usavršavanja kojima odgajatelji mogu pristupiti. To su individualni i kolektivni. Individualno stručno usavršavanje obuhvata obavljanje konsultacija i međusobna razmjena mišljenja sa kolegama, stalno praćenje stručnih listova, časopisa i druge stručne literature, konsultacije sa direktorom vrtića, pedagogom ili psihologom, objavljivanje publikacija i naučno – istraživačkih radova. U kolektivno stručno usavršavanje spadaju različiti seminari i radionice, učešće na savjetovanjima, kursovima, okruglim stolovima, simpozijima, stručnim i studijskim putovanjima, naučnim ekskurzijama, te učešće u radu stručnih organa ustanove. Osnivač samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama je obavezan obezbijediti sredstva i ustanove za realizaciju aktivnosti. Najviši stručni organ ustanove utvrđuje plan i program i prati realizaciju stručnog usavršavanja odgajatelja.

„Koji oblik stručnog usavršavanja (individualni ili kolektivni) će se više ili manje potencirati, ovisi o specifičnostima pojedinog vrtića“ (Pavlic, 2015: 12). Potrebno je istražiti kojim oblicima i programima najčešće prisustvuju odgajatelji, te koji je najbolji i najpogodniji za njih. Također odgajatelji se mogu usavršavati i online putem raznih online kurseva i vebinara, koji često mogu biti besplatni.

Svaki odgajatelj bi trebao imati i voditi vlastitu mapu profesionalnog razvoja, odnosno voditi profesionalni portfolij, gdje će bilježiti i dokumentovati svoja iskustva i rad. On odgajateljima pomaže da unapređuju svoj program, profesiju i kompetencije, da koriste neke novine u svome radu, te služi kao osnova za dijalog sa kolegama i roditeljima djece. Vođenje mape vlastitog profesionalnog razvoja (profesionalog portfolija), treba da omogući da učenje ne bude samo jednokratno iskustvo već i prilika za kontinuirani profesionalni razvoj i refleksiju (Ćurak, 2011). Profesionalni portfolij ili mapa profesionalnog razvoja odgajatelja treba da sadržava sve planove i pripreme rada i prakse, te razna prisustvovanja stručnom usavršavanju. Također može sadržavati i neke primjere dječijih radova, kao i eveluacije odgajatelja od strane direktora ili mentora.

Svaki bi vrtić trebao imati plan stručnog usavršavanja odgajatelja i drugih stručnih djelatnika. On bi trebao biti fleksibilan i podložan promjenama tj. takav da ga se može mijenjati i modificirati ovisno o potrebama i individualnim interesima. Dobro osmišljen plan kontinuiranog stručnog usavršavanja vodi ka transformaciji i rekonceptualizaciji vrtića. Da bi se osigurao kontinuitet razvoja vrtića, bitno je naglasiti da stručno usavršavanje odgajatelja i drugih stručnih djelatnika mora biti stalan proces i dio svakodnevnice svakog vrtića. Kontinuirano stručno usavršavanje čini osnovu razvoja vrtića (Pavlic, 2015). „Kontinuirano stručno usavršavanje i profesionalni razvoj procesi su koji se odnose na stalno razvijanje znanja, vještina, umijeća, navika i sposobnosti. Doprinosu poboljšanju kvalitete rada, razvoju sistema vrednovanja i samovrednovanja u odgojnim i obrazovnim ustanovama, te jačaju motivaciju odgajatelja za cjeloživotnim učenjem“ (Husremović i Đapo, 2016: 4). U svakoj odgojno - obrazovnoj ustanovi potrebno je stvarati okruženje i ozračje koje će poticati na kontinuirano učenje i u kojem će svako osjećati potrebu za učenjem i usavršavanjem. Potrebno je odgajatelje motivirati i probuditi u njima želju i zainteresovanost da se nastavljaju kontinuirano stručno usavršavati.

1.3. Kompetencije odgajatelja

Kad se razmatraju karakteristike dobrog odgajatelja, najčešće se analiziraju aspekti njegovih praktičnih vještina, koje uključuju profesionalnu kompetenciju. Drugim riječima, odgajatelj treba raspolagati stručnim znanjima koja zna primijeniti, a ujedno se i prilagoditi neočekivanim situacijama u praksi. Osnovu znanja odgajatelja trebaju činiti teorije djetetova razvoja i učenja, te predškolskog kurikuluma, kao i organizacija okruženja, sposobnosti pravilne procjene djetetovih potreba i umijeće dobre komunikacije. Vrlo je teško dati tačan naziv i definiciju kompetencija, te kako je ranije navedeno smatra se da postoje različite definicije kompetencija i u literaturi se navode različita određenja. Može se reći da kompetencije predstavljaju jednu „dinamičnu i integriranu kombinaciju znanja, vještina, stavova i vrijednosti koja omogućuje učinkovito djelovanje u različitim profesionalnim kontekstima“ (Bašić, 2008: 17). Također prema ovom autoru, kompetentnost se definira općenito kao „sposobnost izvršenja nekog zadatka ili izvršenja nečega“, a dok bi kompetencija označavala „upućenost, stručnost ili mjerodavnost za neko područje, djelatnost ili poziv, što obuhvata primjerena znanja, sposobnosti, vještine, stavove i praksu“ (Bašić, 2008: 17).

Autori Slunjski, Šagud i Brajša – Žganec (2006: 45), kompetencije definiraju kao „priznatu stručnost, sposobnost kojom netko raspolaže ili kao osobnu sposobnost da se čini, izvodi, upravlja ili djeluje na razini određenog znanja, umijeća i sposobnosti, što osoba može dokazati na formalni i neformalni način“.

Prema Piršl (2014), kompetencije označavaju znanja, vještine i stavove, koje su povezane sa radom, radnim iskustvom, ponašanjem i navikama. To su sposobnosti svjesnog, odgovarajućeg i odgovornog djelovanja na promjene u okolini i društvu adekvatnim i učinkovitim metodama koje se stiču odgojem i obrazovanjem, odnosno kontinuiranim učenjem. Kompetencije pomažu u određivanju odgovarajućih znanja, vještina, i sposobnosti. Obuhvata znanje i primjenu znanja, te se koristi kako u praksi, tako i u teoriji.

Kompetencija se, prema Šagud (2011: 260) najčešće definira kao „pojedinačna sposobnost uspješnog suočavanja sa zahtjevima radne i socijalne okoline pri čemu se ne radi o urođenim sposobnostima, već o sposobnostima koje su rezultat razvoja individue“. Ulaskom u profesionalno područje djelovanja odgajatelj počinje s građenjem osobnog repertoara divergentnih tehnika i strategija koje će voditi njegovu praksu. Razvijanje i podizanje kompetencija odgajatelja ovisi o teorijskom znanju (koje se usvaja tokom studija), stručnom znanju (određeno kao praktično ili profesionalno znanje), te biografijom učenja odgajatelja koju čini osobna i socijalna kompetencija (Šagud, 2011). „Kompetencija i stručnost odgajatelju omogućavaju autonomno promišljanje odgojno – obrazovnih ciljeva, samostalni izbor i odluke o načinima ponašanja kao i učinkovitu komunikaciju sa djetetom, roditeljima i saradnicima. Uvažavanje djetetovih potreba i mogućnosti, razumijevanje njegovog razvoja, osnova su odgajateljske stručne kompetencije“ (Mlinarević, 1999: 143). Jednostavno rečeno, kompetencije su znanja i vještine koje odgajatelj stiče tokom obrazovanja. Kasnije odgajatelj ima priliku usavršavati svoje kompetencije nekim dodatnim obrazovanjem. Ako žele napredovati i biti bolji, veoma je važno da odgajatelji redovno usavršavaju svoje kompetencije.

Kompetencije odgajatelja se također mogu definirati kao „skup stečenih znanja, vještina, stavova i sposobnosti koji će rezultirati ponašanjem poznatim kao osobine ličnosti ili karakter. One uključuju profesionalna znanja i stajališta i omogućuju poticanje i podupiranje individualnog razvoja svakog djeteta“ (Šagud, Jurčević – Lozančić, 2012: 465). Kompetencije odgajatelja nisu ograničene, one se uvijek mogu nadograđivati i usavršavati. Radom na sebi, učestvovanjem na različitim oblicima školovanja, samostalnim učenjem i dokvalificiranjem

odgajatelji mogu unaprijediti svoje kompetencije. Potrebno je da odgajatelji stalno rade na sebi i usavršavaju se, jer samo tako mogu napredovati, ali nikako stajati na istom nivou znanja jer bi to na neki način značilo nazadovanje.

Biti kompetentan za obavljanje nekog posla, odnosno baviti se odgajateljskim pozivom, ne znači samo posjedovati određena znanja, vještine i stavove, već biti fleksibilan i komunikativan, ali i sposoban za korištenje tih određenih znanja i vještina koje je stekao. Odgajatelj mora u svakom trenutku biti spreman i sposoban da na izazove reaguje na najbolji mogući način, da bude svjestan mogućih posljedica i da promišlja unaprijed. Karalić (2012: 390) smatra da se od pedagoški kompetentnog odgajatelja očekuje da „posjeduje posebna znanja, vještine i sposobnosti, ali i posebna obilježja ličnosti kako bi bio pozitivan model za identifikaciju i zadržao visok profesionalni status u društvu“.

Kompetentnost odgajatelja znači upućenost ili pripremljenost za obavljanje svog poziva, što se još zove i pedagoškom kompetencijom. Ta pedagoška kompetencija obuhvata: općeprihvatljiv konstrukt odgajateljske uloge, sposobnosti, vještine i stavove primjerene tom konstrukt, te nadležnost za obavljanje odgovarajuće djelatnosti u praksi. Te kompetentnosti se usvajaju edukacijama na nastavničkim i nenastavničkim fakultetima i dalje se razvijaju kroz praksu i posebnim oblicima stručnog usavršavanja. Od uspješnih odgajatelja se ne očekuje samo da realiziraju kurikulum, nego da budu moderatori procesa postizanja sve zahtjevnijih ciljeva učenja u skladu sa djetetovim predznanjima, potrebama i afinitetima (Agić i Destović, 2016). Kompetentni odgajatelj je onaj koji posjeduje široko znanje iz pedagogije i psihologije, ima razvijene vještine slušanja i komuniciranja i zna kako pristupiti djetetu. Kompetentni odgajatelji određenu situaciju trebaju razumjeti na pravi način, imati odgovarajuće sposobnosti za rješenje te situacije, te znati kako upotrijebiti te sposobnosti. Kompetentan odgajatelj je onaj koji je odgovoran i posvećen svom pozivu, koji razumije i podržava svako dijete i obezbjeđuje mu kvalitetan rast i razvoj u vrtiću.

Kako smatraju Šagud i Jurčević – Lozančić (2012: 465), temeljne odgajateljske kompetencije su „komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija, osnovne kompetencije u tehnologiji i digitalna kompetencija, potom učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost, te kulturna svijest i izražavanje. One predstavljaju skup znanja, vještina i stavova koje trebaju imati svi odgajatelji za svoje samoostvarenje i razvoj“. One trebaju biti razvijene tokom obaveznog obrazovanja i usavršavanja, i trebaju biti osnova za daljnje učenje kao dio cjeloživotnog učenja.

Dakle, temeljna odgajateljska kompetencija je „kompetencija za učenje, a to znači otvorenost, spremnost i sposobnost cjeloživotnog učenja. Odgajatelj mora biti otvoren za nove spoznaje, kontinuirano usavršavanje i stalno profesionalno napredovanje“ (Višnjić Jevtić, 2012: 377).

Mlinarević (1999, prema Goffin i Day (1994: 145)), navodi određena znanja i vještine koje odgajatelj treba da posjeduje, a koje ujedno predstavljaju sastavnice odgajateljeve kompetencije. Kompetentan odgajatelj je onaj koji:

- „1. je sposoban rasti i razvijati, tj. kontinuirano učiti,
2. je brižljiv promatrač,
3. poznaje društvo i zajednicu u kojoj živi i radi,
4. poznaje razvojne karakteristike djeteta,
5. ima smisla za humor,
6. postavlja motivirajuća pitanja,
7. istražuje, spreman je na rizik i tolerira zbrku,
8. je vješt u grupnom menadžmentu,
9. je fleksibilan i spreman na saradnju,
10. mora voljeti podučavati“.

Također, u istom članku Mlinarević (1999: 146), navodi različite karakteristike uspješnog i kompetentnog odgajatelja, a one su:

- „1. Koristi svoje znanje o dječjem razvoju i svoj odnos s djecom i obiteljima za razumijevanje djeteta kao individue i za planiranje u skladu sa njihovim jedinstvenim potrebama i potencijalima,
2. Prepoznaje i kapitalizira različitosti i sličnosti među djecom.
3. Promovira djetetov fizički, emocionalni, socijalni, govorni, kreativni, intelektualni razvojorganiziranja sredine na način koji najbolje olakšava razvoj i učenje predškolske djece,
4. Shvaća središnju ulogu igre u dječjem razvoju,
5. Jača tjelesno zdraviji rast i razvoj djece,
6. Potiče socijalni razvoj i razvoj socijalnih vještina,
7. Podržava dječji emocionalni razvoj i samopoštovanje,
8. Podržava razvoj djetetova govornog postignuća i,
9. Jača pozitivne dispozicije i pristup učenju“.

Slunjski, Šagud i Brajša – Žganec (2006: 46), navode kako postoji nekoliko područja koja određuju profesionalnu kvalitetu odgajatelja. To su „znanja o djetetovu razvoju i teorijama učenja, o razvojnom pristupu kurikulumu, i o tome kako kreirati zdravu, sigurnu i poticajnu sredinu te razvijena sposobnost promatranja djece i kvalitetna komunikacija“. Ističu važnost prepoznavanja djetetova interesa koji znači početak aktivnosti, a to se može ostvariti promatranjem djetetova ponašanja i dokumentiranjem njegovih akcija. „Dobro razumijevanje djeteta podloga je svih kvalitetnih intervencija odgajatelja“.

Uloga odgajatelja jeste pružiti djetetu podršku kako bi ono odraslo u odgovornog člana društva, razvilo osjećaj empatije i osjetljivost za potrebe drugih, kao i otvorenost za različitosti, te razvilo vještine koje su mu potrebne da formulira i iskaže svoje mišljenje i stavove i s uvažavanjem sasluša i tolerira mišljenja različita od njegovih, te razvije sposobnost nenasilnog rješavanja sukoba (Tuna i sar., 2011: 30).

Odgajatelji, ali i učitelji su kreatori, voditelji i organizatori nastavnog procesa, partneri u razvojnim postignućima djece i jedan od čimbenika kvalitete odgojno-obrazovnog procesa. Profesionalne kompetencije odgajatelja su odlike koje se stiču završenim pedagoškim profilom obrazovanja te radom u praksi, a podrazumijevaju pravila ispravnog rada s djecom u svrhu učinkovitosti istog. Ovaj poziv je vrlo odgovoran jer se njime formiraju novi profesionalni kadrovi. Odgajatelji ostvaruju uspješnu komunikaciju s djecom, kolegama i drugima, šireći pozitivno ozračje. Pozitivno ozračje čine pozitivne energije s ciljem konstruktivnog djelovanja (Rončević i Vičević, 2008).

Kompetentni odgajatelji imaju razvijen kritički stav prema obitelji, roditelju i partnerstvu, izbjegavaju generalizaciju, optužbe i etiketiranje roditelja, te ustrajno pokušavaju upoznati i razumjeti obiteljski i kulturni kontekst iz kojeg djeca dolaze. Obiteljske posebnosti vješto koriste za oplemenjivanje i obogaćivanje pedagoške prakse ustanova. Osim znanja i vještina iz pojedinih znanstvenih i stručnih područja, od savremenog odgajatelja očekuje se ovladavanje i nizom drugih vještina, na primjer: prijenos osnovnog znanja u praksu, spremnost na timski rad i međuljudske odnose, sposobnost rada u interdisciplinarnom timu, sposobnost komuniciranja s nestručnim licima (u tom području), te razumijevanje kultura i običaja drugih zemalja. Kako bi stekao potrebna znanja i vještine, odgajatelja je potrebno multidisciplinarno obrazovati i osposobljavati za stručno kompetentan pristup rješavanju problema svakodnevne prakse (Ljubetić, 2016). „Kompetentan odgajatelj je onaj koji doživljava svoja znanja, vještine i osobne karakteristike integrirane tako da mu pružaju

osjećaj sposobnosti i znanja kako raditi s djecom“ (Modrić, 2013: 428). „Konsultuje kolege, stručnjake, ali i roditelje i djecu, te traži od njih povratne informacije o kvaliteti svoje pedagoške prakse i nivoa znanja, te uvodi odgovarajuće promjene u skladu sa sugestijama“ (Ćurak, 2011: 25). „Kompetencijski okvir odgajatelja mora biti fleksibilan i univerzalan, sazdan tako da uvažava sve individualne različitosti pojedinaca, njihove različite stilove poučavanja i specifične kontekste u kojima se odgojno-obrazovni rad ostvaruje“ (Fatović, 2016: 630). Od kompetentnog odgajatelja se očekuje da znanja i vještine koje posjeduje zna da aktivno koristi, da napreduje, a ne da bude pasivan i u zastoju. Od odgajatelja se očekuje da svakom djetetu u vrtiću osigura podršku za učenje i razvoj.

Za kvalitetno življenje djece je neophodno da odgajatelj zna stvarati uvjete u kojima će ona moći odgovorno zadovoljavati vlastite potrebe. Dakle, neophodno je da odgajatelj razumije kako je njegova uloga prije svega u stvaranju uvjeta za zadovoljavanje potreba djece, a ne u zadovoljavanju njihovih ličnih želja. Također je nužno da odgajatelj posjeduje vještine prepoznavanja nezadovoljenih temeljnih potreba kao uzroka nastanka problema u odnosima. Odgajatelj kao model ponašanja, svojim ponašanjem stvara poželjne ili nepoželjne uvjete za zadovoljavanje djetetovih potreba. Ako odgajatelj u svojoj ulozi nije socijalno kompetentan pa određene situacije rješava agresivnim načinom, djeca promatrajući, mogu naučiti to agresivno ponašanje. Odgajatelj je važna osoba za ostvarivanje socijalizacije djeteta u vrtiću. Za uspješnu socijalizaciju osobe bitna je njezina socijalna kompetencija, a za nju posjedovanje socijalnih vještina (Modrić, 2013). „Njegove kompetencije, njegova znanja, vještine i druge osobine, u značajnoj mjeri su važne za postignuća u dječjem razvoju, ali i za postizanje najznačajnijih aktivnosti i postignuća u promociji pozitivnog mentalnog razvoja predškolske djece“ (Bašić, 2008: 17). „Onaj odgajatelj koji prihvata savremene odgojne paradigme, znanje ne usvaja kao statičnu kategoriju. Ne poučava niti unaprijed odabire sadržaje učenja, već se fleksibilno prilagođava situacijama odgojno-obrazovnog procesa u vrtiću zavisno od potreba, interesa i mogućnosti djece u određenom trenutku“ (Slunjski, 2011: 453).

„Zajednice, spremne na učenje, promišljanje i vrednovanje osobnog rada i odgojno-obrazovnog procesa u kojem je dijete aktivni sudionik, stvaraju svoje autentične, humanističke i razvojne kurikulume. Kao ishodišta takvih procesa, prepoznaje se autonomija djece koja su, u kvalitetnom okruženju koje uvažava njihove mogućnosti, sposobna za istraživačko učenje i konstrukciju znanja“ (Slunjski, 2011: 455). „Svaki odgajatelj bi svoje

kompetencije trebao da razvija istraživanjem, provjeravanjem, procjenjivanjem i stalnim nadograđivanjem vlastite prakse“ (Slunjski, Šagud, Brajša – Žganec, 2006: 46). „Aktivnim sudjelovanjem, kritičkim promišljanjem i partnerstvom sa drugima, odgajatelji unapređuju kvalitetu svog profesionalnog rada, promoviraju vlastitu profesiju i praksu, te povećavaju svoju sposobnost zagovaranja kvalitetnog odgoja i obrazovanja za djecu“ (Tuna i sar., 2011: 36). Kontinuirano usavršavanje odgajatelji vide kao nešto što je samo po sebi važno, prije svega za profesionalizaciju i osavremenjivanje rada u vrtiću. Ono je potrebno odgajateljima kako bi održali korak sa promjenama koje novije generacije donose. Odgajatelji, ali i nastavnici trebaju djecu da pripreme za budući život i rad u savremenim i veoma dinamičnim uslovima.

Što se tiče čovjekovih potreba općenito, može se reći da je cjelokupno ponašanje čovjeka determinisano složenim sistemom potreba. Potreba bi se mogla definirati kao neophodnost onoga što nam treba ili nedostaje. Može još biti i nužnost da se neki postojeći nedostatak ukloni ili popravi. Prema Despotović (2000), moguće je uočiti više različitih definicija potreba. Potrebe možemo definisati kao subjektivni osjećaj nedostatka, nedostatka kojeg je osoba postala svjesna, te taj nedostatak nastoji da prevlada određenom aktivnošću. Također on navodi da se prema Standardnom psihološkom rječniku potrebe određuju kao nedostatak nečeg, stanje, stvar ili aktivnost koja nedostaje. Potrebe se još mogu i definirati kao pomanjkanja kojih postajemo svjesni, a to znači da smo svjesni i da doživljavamo nedostatak nečega, te osjećamo obavezu da se nešto učini po tom pitanju.

1.4. Standardi kvaliteta rada odgajatelja

Uvijek se postavlja pitanje hoće li odgajatelji iskoristiti i održati ono što su učili tokom treninga kada se vrate na svoja radna mjesta. U zadnjih dvadeset godina pitanje transfera znanja i vještina postalo je značajno jer organizacije sve više žele vidjeti promjene kod zaposlenika, a ne samo zadovoljavati formu. Kako bi se došlo do transfera znanja i vještina, nije samo dovoljno provesti analizu potreba za edukacijama, nego je potrebno provesti i analizu potreba za transferom naučenog. Kroz analize potreba za transferom naučenog dolazi se do identifikacije potrebnih metakognitivnih vještina za efektivnost transfera, te mogućnosti transfera u varijabilne zahtjeve na poslu (Husremović i Đapo, 2016).

U dokumentu „Standardi kvaliteta rada odgajateljica, pedagogica i direktorica u predškolskom odgoju i obrazovanju“ (2011: 5), spominju se profesionalne kompetencije koje su neophodne za rad sa djecom u predškolskim ustanovama, a te kompetencije su:

- „1. Pedagoške kompetencije,
2. Metodičko – akcione kompetencije,
3. Organizacijske kompetencije,
4. Socijalno – komunikacijske kompetencije,
5. I stalno profesionalno usavršavanje, odgovornost i etičnost“.

U istom dokumentu (2011: 6), navode se standardi ili mjerila koje odgajatelji trebaju slijediti kako bi unaprijedili svoj kvalitet rada. Ti standardi su:

- „1. Posmatranje i praćenje djece u skladu sa ishodima razvoja i učenja (odgajatelji primjenjuju odgovarajuće postupke i tehnike sistemskog posmatranja aktivnosti, ponašanja i razvoja djece),
2. Partnerstvo s porodicom i lokalnom zajednicom (odgajatelji uključuju roditelje u odgojno – obrazovni proces i u sve aspekte rada u vrtiću),
3. Strategija podrške razvoju i učenju kroz igru (odgajatelji koriste određene strategije podrške razvoju i učenju kroz igru koje će omogućiti iskustveno, kontekstualno učenje i učenje s razumijevanjem),
4. Kreiranje okruženja za razvoj i učenje kroz igru (odgajatelji kreiraju klimu povjerenja i saradnje u procesu učenja kroz igru, kao i sigurno i stimulativno okruženje za učenje i razvoj),
5. Primjena kvalitetne/nenasilne komunikacije u odgoju (odgajatelji primjenjuju osnovne nenasilne komunikacije i teorije izbora u svakodnevnom radu s djecom),
6. Uvažavanje različitosti i demokratski principi (odgajatelji primjenjuju vještine nenasilne komunikacije, kao i principe teorije izbora čime doprinose razumijevanju i uvažavanju drugih i drugačijih),
7. Timski rad (odgajatelji primjenom vještina kvalitetne komunikacije doprinose razvoju saradničkih odnosa u timu),
8. Unapređenje kvaliteta i kontinuirani profesionalni razvoj (odgajatelji kontinuirano analiziraju sopstvenu praksu i unapređuju svoje kompetencije, kako bi dostigli visok kvalitet u profesiji u skladu s promjenljivim zahtjevima savremenog svijeta),
9. Profesionalna etika i odgovornost (odgajatelji profesionalno izvršavaju sve svoje obaveze propisane zakonima i u svakoj prilici se ponašaju u skladu sa etičkim principima, štiteći dostojanstvo prava svakog djeteta)“.

Standardi kvaliteta rada označavaju utvrđenu mjeru, pravilo ili vrijednost, koji se uzimaju kao obrasci koji služe za upoređivanje koje treba dostići. Najčešće su propisani ili utvrđeni zakonima koji reguliraju određenu profesiju. Predstavljaju ideal koji se ne može odmah dostići, ali pokazuju pravac koji neko treba pratiti kako bi unaprijedio kvalitetu svog rada. Standardi kvalitete rada omogućavaju nadležnim osobama i institucijama praćenje kvaliteta rada i profesionalnog napredovanja odgajatelja. Standardi bi odgajateljima trebali da posluže kao neka vrsta vodiča kroz kontinuirani razvoj i omogući im svrsishodnu evaluaciju i samoevaluaciju rada. Ti standardi trebaju da pruže viziju i osnaže odgajatelje, ali i djecu sa kojom rade. Krajnji cilj je razviti i podržati puni potencijal svakog djeteta (Ćurak, 2011). U nastavku rada, potrebno je istražiti, kroz jednu vrstu anketiranja, nabrojane standarde. Dakle, kakve kompetencije posjeduju odgajatelji, gdje i na koji način su ih stekli, koliko i kako se stručno usavršavaju, kakav je odnos prema djeci i partnerstvo sa kolegama i roditeljima djece, kakav je timski rad, okruženje, strategije i metode koje koriste u radu sa djecom i slično.

2. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja provedenog u sklopu ovog rada jeste analiza potreba odgajatelja za kontinuiranim stručnim usavršavanjem.

2.2. Cilj istraživanja

U skladu sa teorijskim razmatranjima, te definiranim predmetom istraživanja, svrha i cilj istraživanja je analizirati ili utvrditi kakve su potrebe odgajatelja za stručnim usavršavanjem.

2.3. Zadaci istraživanja

Na temelju postavljenog cilja, možemo izvući slijedeće zadatke:

1. Pomoću odgovarajućeg instrumenta provjeriti da li su odgajatelji u posljednje tri godine prisustvovali nekoj obuci za stručno usavršavanje.
2. Istražiti kako odgajatelji dobivaju informacije o mogućnostima za stručno usavršavanje.
3. Istražiti da li odgajatelji u svome radu sa djecom primjenjuju neka nova znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje.
4. Primjenom adekvatnog instrumenta provjeriti koji oblik stručnog usavršavanja odgajateljima najviše odgovara.
5. Odgovarajućim instrumentom istražiti koja su područja stručnog usavršavanja najviše, a koja najmanje potrebna odgajateljima za njihovo dalje usavršavanje.
6. Istražiti da li odgajatelji kontinuirano prate i bilježe svoj napredak i napredak djece u vrtiću.

2.4. Istraživačka pitanja

Temeljem cilja i postavljenih zadataka, moguće je izdvojiti nekoliko istraživačkih pitanja:

1. Da li su odgajatelji u posljednje tri godine prisustvovali nekim obukama za stručno usavršavanje?

2. Na koji način se odgajatelji informišu o mogućnostima za stručno usavršavanje?
3. Koriste li odgajatelji u radu sa djecom naučena znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje?
4. Koji oblik stručnog usavršavanja odgajateljima najviše odgovara?
5. Kako bi odgajatelji kontinuirano napredovali, koja područja usavršavanja su im najpotrebnija, a koja najmanje?
6. Da li odgajatelji kontinuirano prate i bilježe svoj napredak i napredak djece u vrtiću?

2.5. Metode istraživanja

Po svom karakteru ovo istraživanje je korelacijsko i deskriptivno, a prema vremenskoj perspektivi možemo ga definirati kao pregledno, odnosno transverzalno istraživanje. Metode koje su korištene u ovom istraživanju su metoda anketiranja i deskriptivna metoda. Deskriptivna metoda u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno – istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, odnosno ispituje se stanje, a time i osobine bez obzira na njihove uzroke (Mužić, 1999). Pomoću deskriptivne metode istražiti će se potreba odgajatelja za stručnim usavršavanjem, te koliko se oni redovno i stručno usavršavaju. Pomoću anketiranja provjerit će se kojim oblicima stručnog usavršavanja odgajatelji najviše prisustvuju, koji oblik usavršavanja im najviše odgovara, te iz koje oblasti im je potrebna dodatna edukacija i usavršavanje. Prikupit će se podaci, obraditi, interpretirati rezultati, te izvesti zaključci.

2.6. Procedura istraživanja

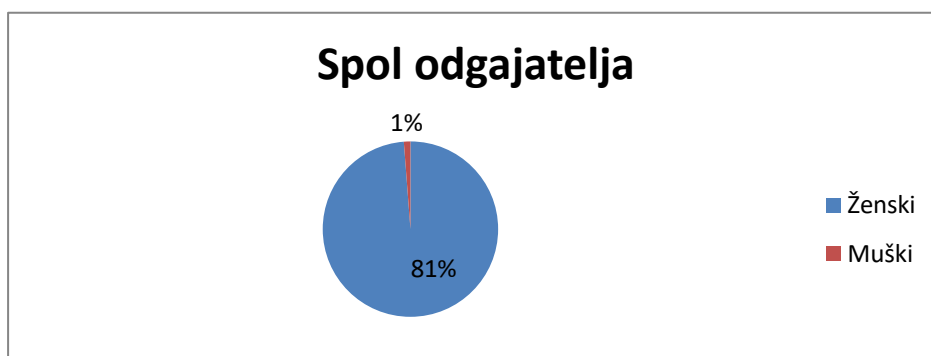
Anketiranje je provedeno elektronskim putem zbog pogoršanja stanja sa pandemijom koronavirus i obuhvaćene su privatne i javne predškolske ustanove u Kantonu Sarajevo. Anketni list dostavljen je direktoru Javne Ustanove „Djeca Sarajeva“ koji je isti proslijedio odgajateljima u nekoliko javnih vrtića. U istraživanje su uključene i privatne predškolske ustanove, te je anketni list također proslijeđen direktorima vrtića, a oni potom odgajateljima. Anketiranje je provedeno putem online platforme Google Forms. Za obradu i analizu podataka korišten je program Microsoft Excel. Potrebno je napomenuti da je anketiranje bilo anonimno i da su se podaci koristili samo u svrhu istraživanja i nisu bili zloupotrijebljeni.

2.7. Mjerni instrument

Važno je naglasiti da je istraživanje realizirano korištenjem anketnog upitnika, koji je nastao temeljem istraživanja recentne literature. Kao teorijski okvir za razmatranje potreba odgajatelja za stručnim usavršavanjem uzet je dokument „Standardi kvalitete rada odgajateljica, pedagogica i ravnateljica u predškolskom odgoju i obrazovanju“. Ajtemi su odabrani po uzoru na standarde, i ukupno ih ima 23. Oni propituju koliko su odgajatelji upoznati sa stručnim usavršavanjem, kakva znanja i vještine koriste u svom radu sa djecom, te koji oblik stručnog usavršavanja bi im najviše odgovarao. Odgajateljima su ponuđeni višestruki odgovori, gdje će se odlučiti između „uvijek“, „ponekad“ i „nikad“, potom „da“, „ne“ i „djelimično“, zatim tekst dugih odgovora, gdje će upisati ili dati svoje mišljenje, te petostepena skala gdje trebaju ocijeniti od 1 do 5 koji oblik stručnog usavršavanja im najviše odgovara. Posljednji ajtem sastoji se također od petostepene skale, u kojem su poredana područja stručnog usavršavanja, gdje odgajatelji trebaju označiti od 1 do 5 koje područje im je najmanje potrebno, a koje najviše za dalje usavršavanje i napredovanje.

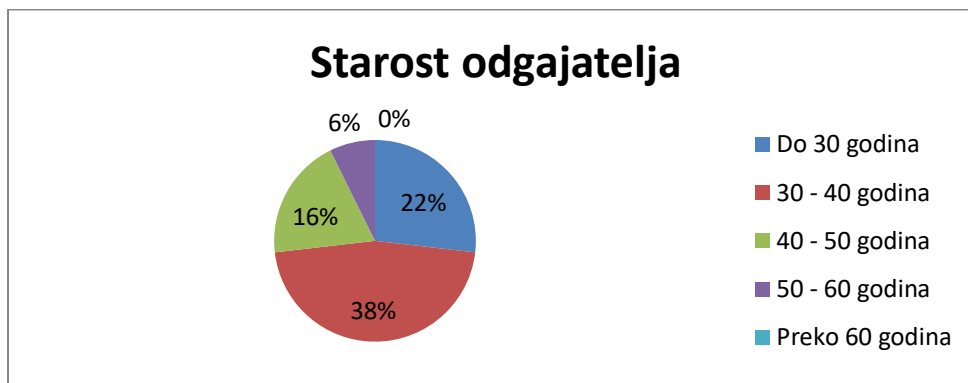
2.8. Uzorak istraživanja

U istraživanje je uključen namjerni prigodni uzorak. Uzorak u istraživanju su odgajatelji privatnih i javnih vrtića u Kantonu Sarajevo. Ukupno osamdeset i dva odgajatelja (N=82), iz Kantona Sarajevo odgovorilo je na online anketu. Od toga četrdeset jedan odgajatelj (N=41) je iz Javne Ustanove „Djeca Sarajeva“ (Mašnica, Rosice, Kekec, Kadifica, Trešnjica, Bajka, Dunje, Aprilski cvjetovi, Srećica, Behaudin Selmanović, More Nade, Labudovi, Aneks i Žiš), a preostalih četrdeset jedan odgajatelj (N=41), su iz privatnih ustanova (Amel i Nur, Sretno djetinjstvo, Osmijeh i Kid Ius).

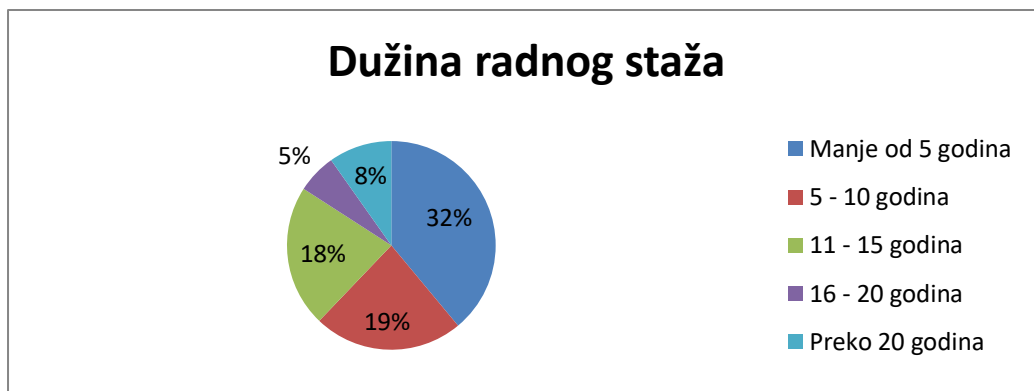
Grafikon 1: Učešće odgajatelja prema spolu

U grafikonu 1 možemo vidjeti da je 81 odgajatelj bio ženskog spola (tamno plavo polje), a samo 1 odgajatelj muškog spola (crveno polje) (Grafikon 1). Iz navedenog grafikona može se uočiti da su većinom ženski odgajatelji bili ti koji su se odlučili odazvati na istraživanje i anketu.

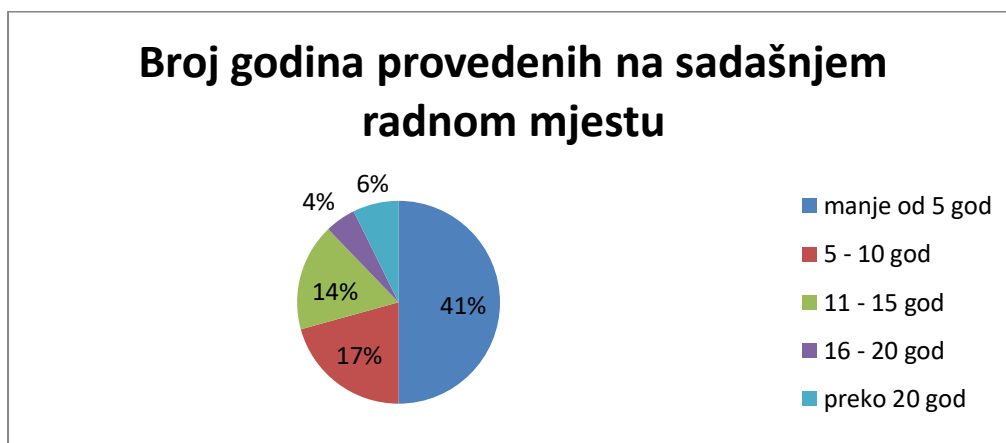
Grafikon 2: *Prikaz starosnih grupa odgajatelja*

Odgajatelje koji su učestvovali u istraživanju je moguće podijeliti na četiri starosne grupe. U prvoj, najmlađoj grupi su 22 odgajatelja do 30 godina starosti (tamno plavo polje), potom u slijedećoj grupi je 38 odgajatelja od 30 do 40 godina starosti (crveno polje), treću grupu čini 16 odgajatelja koji su od 40 do 50 godina starosti (zeleno polje), i četvrtu grupu čini 6 odgajatelja koji su od 50 do 60 godina starosti (ljubičasto polje). Nijedan odgajatelj ne čini grupu preko 60 godina starosti (svijetlo plavo polje) (Grafikon 2). Iz pomenutog grafikona možemo zaključiti da su u anketiranju većinom učestvovali odgajatelji koji imaju 30 do 40 godina starosti, a potom odgajatelji do 30 godina. Nešto manji broj odgajatelja koji se odazvao na anketu je od 40 do 60 godina starosti.

Grafikon 3: Prikaz dužine radnog staža odgajatelja

Što se tiče dužine radnog staža odgajatelja, može se uočiti da 32 odgajatelja imaju dužinu radnog staža manju od 5 godina (tamno plavo polje), 19 odgajatelja 5 do 10 godina staža (crveno polje), 18 odgajatelja 11 do 15 godina (zeleno polje), 5 odgajatelja 16 do 20 godina (ljubičasto polje), i 8 odgajatelja ima preko 20 godina radnog staža (svijetlo plavo polje) (Grafikon 3). Iz grafikona vidimo da je najviše dominira dužina staža manja od 5 godina. Nešto manji broj odgajatelja su oni koji imaju staž od 5 pa do 15 godina. Najmanje odgajatelja izjasnio se da je njihov radni staž od 16 godina pa nadalje.

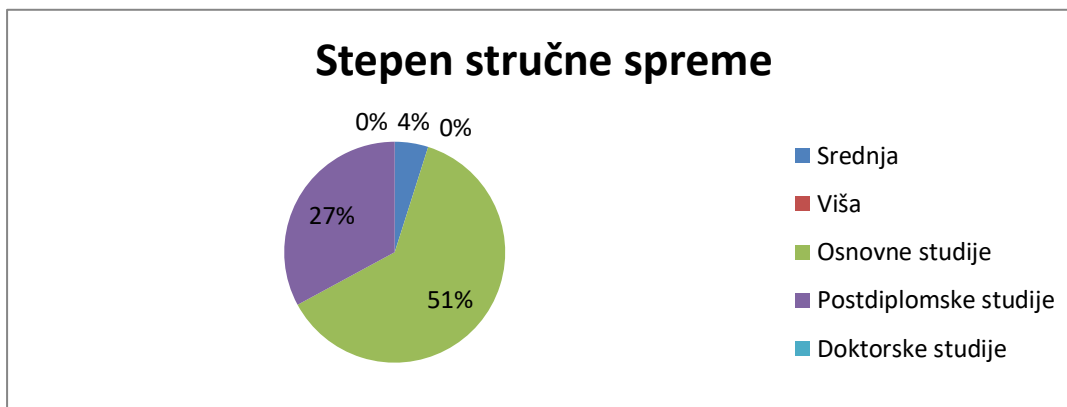

Grafikon 4: Prikaz odgajateljevih broja godina provedenih na trenutnom radnom mjestu

Kada je u pitanju broj godina koje su odgajatelji proveli na sadašnjem radnom mjestu, odnosno vrtiću, uočavamo da je 41 odgajatelj proveo manje od 5 godina na svom trenutnom radnom mjestu (tamno plavo polje), 17 odgajatelja je 5 do 10 godina na sadašnjem radnom mjestu (crveno polje), 14 odgajatelja 11 do 15 godina (zeleno polje), potom 4 odgajatelja 16 do 20 godina (ljubičasto polje), i 6 odgajatelja se izjasnilo da je preko 20 godina na sadašnjem radnom mjestu (svijetlo plavo polje) (Grafikon 4). Iz grafikona vidimo da veći broj

odgajatelja u istraživanju radi manje od 5 godina u trenutnom vrtiću, nešto manji broj odgajatelja radi od 5 pa do 15 godina, dok 10 odgajatelja (4% i 6%) ima dugogodišnje iskustvo sa radom u trenutnom vrtiću (16 godina pa nadalje).

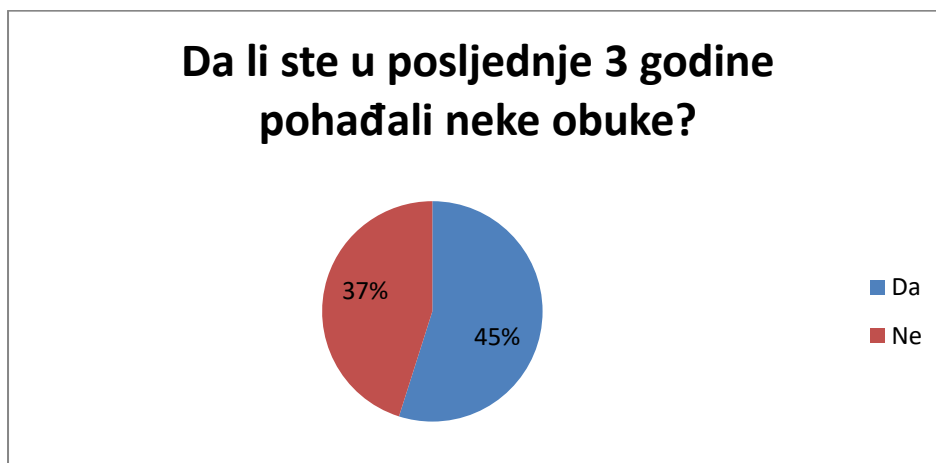
Grafikon 5: Podjela odgajatelja prema stepenu stručne spreme

Kada je riječ o stepenu stručne spreme, možemo vidjeti da 51 odgajatelj posjeduje visoku stručnu spremu, odnosno osnovne studije (zeleno polje), potom 27 odgajatelja postdiplomske studije (ljubičasto polje), 4 odgajatelja srednju stručnu spremu (tamno plavo polje), dok se nijedan odgajatelj nije izjasnio da ima doktorske studije i višu spremu (crveno i svijetlo plavo polje) (Grafikon 5). Uočavamo da iz navedenog grafikona najviše odgajatelja ima završene osnovne studije, odnosno bachelor studije, nešto manji broj postdiplomske studije (magisterij), dok završenu srednju školu ima samo 4 odgajatelja u ovom istraživanju.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultate istraživanja podijelit ćemo na podnaslove prema pojedinim istraživačkim pitanjima. Rezultati će biti prikazani tabelarno i „pita“ dijagramima.

3.1. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje: „*Da li su odgajatelji u posljednje tri godine prisustvovali nekim obukama za stručno usavršavanje?*“

Grafikon 6: Prikaz odgovora na pitanje o prisustvovanju obukama.

Na pitanje o prisustvovanju određenim obukama za stručno usavršavanje, odgajatelji imaju podijeljeno mišljenje. Tako 45% odgajatelja navodi da su u posljednje 3 godine pohađali neke obuke vezane za stručno usavršavanje, a 37% odgajatelja da nisu (Grafikon 6). Iz grafikona vidimo da više dominira pozitivan odgovor, te da je više od 40 odgajatelja pohađalo neke obuke za stručno usavršavanje u posljednje 3 godine. Zabrinjavajuća je činjenica da čak 37 odgajatelja koji su se odazvali na anketu nisu prisustvovali nekim obukama za stručno usavršavanje, što nam ujedno i ukazuje na mogućnost nezainteresovanosti za stručno usavršavanje, nedostatak novca ili slabu organizaciju vrtića da odgajatelje uključe u obuke za stručno usavršavanje.

Ko je bio organizator obuka koje su odgajatelji pohađali u posljednje 3 godine?

Tabela 1: Organizatori koji su organizirali obuke za stručno usavršavanje i prikaz frekvencija (učestalost odgovora odgajatelja)

ORGANIZATORI OBUKA	FREKVENCIJA
1. Ustanova u kojoj radim	13
2. Ministarstvo za obrazovanje KS	5
3. JU „Djeca Sarajeva“	4
4. Udruženje „Duga“	3
5. COI „Step by step“	2
6. Ranko Rajović	2
7. Montessori	1
8. Numicon	1
9. Caritas	1
10. UNICEF	1
11. Predstavnici predškolskih ustanova FBiH	1
12. Udruženje predškolskih odgajatelja	1
13. BAPTA seminar	1
14. „Krugovi prijatelja“	1
15. JU „Vladimir Nazor“	1
16. „Save the children“	1

Od odgajatelja tražilo se da navedu ko je bio organizator obuka za stručno usavršavanje kojima su prisustvovali u te posljednje tri godine. Odgovor na ovo pitanje dalo je 39 odgajatelja, dok su preostala 43 odgajatelja ovo pitanje preskočila ili zabilježila kosom linijom. Od tih 39 odgajatelja, 13 se izjasnilo da je ustanova u kojoj rade bila organizator obuka koje su pohađali, potom 5 odgajatelja navodi Ministarstvo za obrazovanje Kantona Sarajevo kao organizatora obuka, 4 odgajatelja navodi Javnu Ustanovu „Djeca Sarajeva“, 3 odgajatelja udruženje „Duga“, 2 odgajatelja Centar obrazovnih inicijativa „Step by step“, 2 odgajatelja Ranka Rajovića, te preostalih 10 odgajatelja iznose da su organizatori bili Montessori, Numicon, Caritas, UNICEF, Predstavnici predškolskih ustanova Federacije BiH, Udruženje predškolskih odgajatelja, BAPTA seminar, „Krugovi prijatelja“, potom Javna Ustanova „Vladimir Nazor“, te „Save the children“ organizacija (Tabela 1). Na osnovu

prikazanih rezultata može se zaključiti da je ustanova u kojoj odgajatelji rade većinom bila organizator obuka za stručno usavršavanje. Poražavajuća činjenica je da je čak 43 odgajatelja preskočilo navedeno pitanje, iako su neki od njih na prethodno pitanje koje glasi „*Da li ste u posljednje 3 godine pohađali neke obuke?*“ dali afirmativan odgovor.

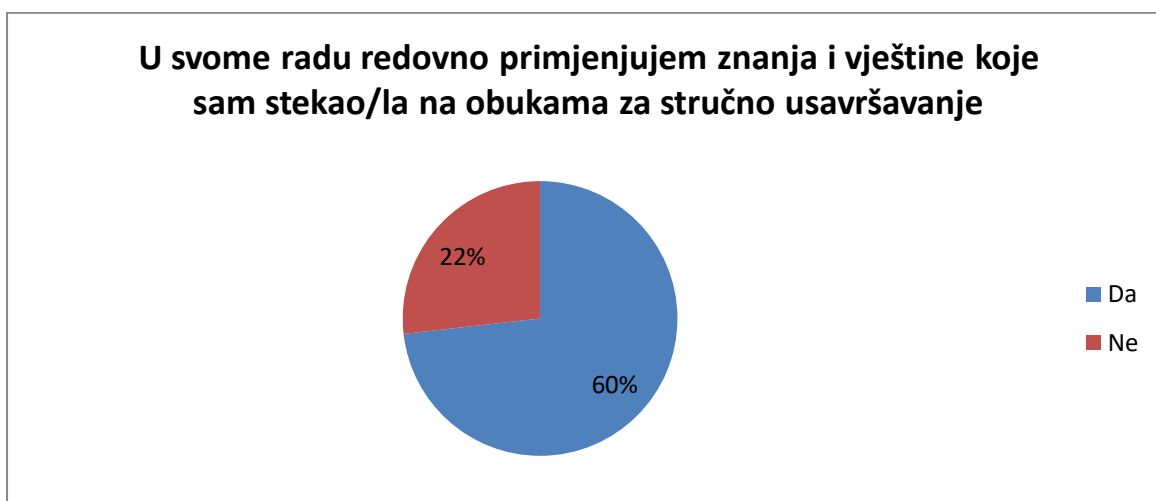
3.2. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „*Na koji način se odgajatelji informišu o mogućnostima za stručno usavršavanje?*“

Tabela 2: *Način na koji odgajatelji dobijaju informacije o stručnom usavršavanju i prikaz frekvencija*

NAČIN INFORMIRANJA	FREKVENCIJA
1. Putem interneta, e-maila i ostalih društvenih mreža	27
2. Preko ustanove u kojoj radim	19
3. Od koordinatora za odgojno – obrazovni rad	10
4. Od strane kolega ili prijatelja	6
5. Samostalno istraživanje	3
6. Preko vijeća i stručnih aktiva i saradnika	3

Što se tiče informisanja odgajatelja o stručnom usavršavanju, ukupno 68 njih dalo je odgovor na ovo pitanje, dok su preostalih 14 odgovor zabilježili kosom linijom. Dakle, putem interneta, maila i društvenih mreža 27 odgajatelja dobija informacije o mogućnostima za stručno usavršavanjem, potom 19 odgajatelja preko ustanove u kojoj rade, zatim 10 odgajatelja od koordinatora odgojno – obrazovnog rada, 6 odgajatelja preko kolega i prijatelja, 3 odgajatelja preko vijeća i stručnih aktiva i saradnika, te posljednja 3 odgajatelja samostalno istražuju i informišu se (Tabela 2). Iz rezultata uočavamo da je najveći broj odgajatelja naveo društvene mreže, internet i e-mail kao način informisanja o stručnom usavršavanju. Živimo u brzom i novijem dobu gdje nam je sve dostupno putem interneta i tehnologije, tako da učestalost odgovora o načinu informisanja putem interenta nije iznenađujući i nepoznat podatak.

3.3. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje: „Koriste li odgajatelji u radu sa djecom naučena znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje?“

Grafikon 7: Prikaz odgovora koji se odnose na primjenu znanja i vještina koje su odgajatelji stekli na obukama za stručno usavršavanje

Kada se o radi o primjeni novih i stečenih znanja i vještina u radu sa djecom, 60% odgajatelja izjasnilo se da redovno primjenjuju znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje, a 22% odgajatelja ne (Grafikon 7). Iz grafikona utvrđujemo da većina odgajatelja primjenjuje neka znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje. Poražavajući je podatak da čak 22 odgajatelja ne primjenjuju nikakva nova znanja koja su stekli na obukama. Moglo bi se zaključiti da postoji mogućnost da ta 22 odgajatelja ne prisustvuju redovno stručnim usavršavanjima zbog mogućeg nedostatka novca, informacija ili organizacije vrtića.

Koja stečena znanja i vještine upotrebljavaju odgajatelji u svome radu?

Tabela 3: Znanja i vještine stečene na stručnom usavršavanju koje odgajatelji primjenjuju u radu sa djecom i prikaz frekvencija

ZNANJA I VJEŠTINE	FREKVENCIJA
1. Primjena novih i raznolikih aktivnosti, igara i metoda odgoja u radu sa djecom.	6

2. Aktivno učenje	3
3. Kreativnost, spretnost, snalažljivost, predanost, urednost.	3
4. Praćenje cjelovitog razvoja djeteta.	2
5. Obavljanje konsultacija i međusobna razmjena mišljenja i iskustava putem stručnih aktiva.	2
6. Realizacija radionica za djecu i NTC sistem učenja.	2
7. Ideje Montessori pedagogije, klasične metode rada.	2
8. Upotreba metoda gdje djeca nisu pasivni posmatrači nego aktivno učestvuju u svim aktivnostima.	1
9. Planiranje i izrada godišnjih planova.	1
10. Metoda ekonomije žetona za discipliniranje djece, NTC pristup obradi tekstova i zagonetna pitanja, projektni pristup u radu.	1
11. Slušanje i pronalazak rješenja za određene djetetove probleme.	1
12. Različiti načini učenja, ilustracije, usmeno izražavanje, izgovor i potenciranje stranih termina.	1
13. Komunikacija, timski rad, razmjena iskustava i ideja u radu sa djecom, pomoć i podrška roditeljima djece sa teškoćama u razvoju.	1
14. Praćenje uticaja medija, crtanih filmova i tehnologije na djecu.	1
15. Znanje o inkluziji, integrisanom planiranju, upotreba socijalnih kompetencija.	1

16. Planiranje i implementacija novih sadržaja.	1
17. Vještina da dijete samo zaključuje uz minimalnu pomoć odgajatelja.	1
18. Razvoj motorike kod djece.	1
19. „Ti“ i „ja“ poruke, restitucija, timeout.	1
20. Skale procjene za djecu predškolskog uzrasta.	1
21. Različiti načini pristupa svakom djetetu.	1
22. Organizacija slobodnog vremena kod djece.	1
23. Planiranje mjesečnih i sedmičnih tema vodeći računa da se obuhvate sva područja dječijeg razvoja.	1
24. Kreiranje sigurne i pozitivne okoline za djecu.	1
25. Planiranje „Obrazovanja za održivi razvoj“ (OOR) i realizacija istog.	1
26. Planiranje na osnovu ishoda učenja, projektno planiranje, opservacija djece.	1
27. Znanja naučena od mentora.	1

Kada je riječ o znanjima i vještinama (stečenim na obukama za stručno usavršavanje) koje odgajatelji primjenjuju u svome radu sa djecom, iz tabele možemo vidjeti da su odgajatelji davali različita mišljenja. Također, veoma je bitno naglasiti da je je ovo pitanje bilo uvezujuće na prethodno (*U svome radu redovno primjenjujem znanja i vještine koje sam stekao/la na obukama za stručno usavršavanje?*), dakle, odgajatelji koji su dali afirmativan odgovor na prethodno pitanje, dat im je izbor da navedu koja nova i stečena znanja i vještine primjenjuju u radu sa djecom. Odgovor je preskočen ili zabilježen kosom linijom od strane 42 odgajatelja, dok su preostalih 40 odgajatelja naveli neka znanja i vještine koje koriste u radu. Iz tabele uočavamo da se 6 odgajatelja izjasnilo da su neke nove i raznolike aktivnosti, igre i metode stekli na obukama i da iste primjenjuju u svom radu, potom 3 odgajatelja navela su aktivno učenje kao metodu koju primjenjuju u radu, zatim 3 odgajatelja poboljšala su preko obuka

svoju kreativnost, spretnost, snalažljivost, predanost i urednost, te podučavaju djecu kako da i oni unaprijede navedene vještine. Praćenje cjelovitog razvoja djeteta koriste 2 odgajatelja u svom radu. Obavljanje konsultacija i međusobna razmjena mišljenja i iskustava putem stručnih aktiva navode 2 odgajatelja kao nešto što su više usavršili i primjenjuju u svom radu. NTC sistem učenja i određene radionice za djecu primjenjuju 2 odgajatelja. Ideje Montessori pedagogije i klasične metode rada primjenjuju također 2 odgajatelja u radu sa djecom. Preostalih 20 odgajatelja davali su različita i inovativna mišljenja o znanjima koja primjenjuju u radu. Ta mišljenja su: „Upotreba metoda gdje djeca nisu pasivni posmatrači nego aktivno učestvuju u svim aktivnostima“, „planiranje i izrada godišnjih planova“, „metoda ekonomije žetona za discipliniranje djece, NTC pristup obradi tekstova i zagonetna pitanja, projektni pristup u radu“, „slušanje i pronalazak rješenja za određene djetetove probleme“, „različiti načini učenja, ilustracije, usmeno izražavanje, izgovor i potenciranje stranih termina“, „komunikacija, timski rad, razmjena iskustava i ideja u radu sa djecom, pomoć i podrška roditeljima djece sa teškoćama u razvoju“, „praćenje uticaja medija, crtanih filmova i tehnologije na djecu“, „znanje o inkluziji, integrisanom planiranju, upotreba socijalnih kompetencija“, „planiranje i impementacija novih sadržaja“, „vještina da dijete samo zaključuje uz minimalnu pomoć odgajatelja“, „razvoj motorike kod djece“, „ti i ja poruke, restitucija, timeout“, „skale procjene za djecu predškolskog uzrasta“, „različiti načini pristupa svakom djetetu“, „organizacija slobodnog vremena kod djece“, „planiranje mjesečnih i sedmičnih tema vodeći računa da se obuhvate sva područja dječijeg razvoja“, „kreiranje sigurne i pozitivne okoline za djecu“, „planiranje „Obrazovanja za održivi razvoj“ (OOR) i realizacija istog“, „planiranje na osnovu ishoda učenja, projektno planiranje, opservacija djece“, te „znanja naučena od mentora“ (Tabela 3). Na osnovu prikazane tabele može se uočiti da najveći broj odgajatelja u ovom pitanju koristi upravo nove metode, igre i aktivnosti u radu sa djecom. Veoma je bitno da se odgajatelji stalno stručno usavršavaju, te pomoću obuka uče neke nove metode i aktivnosti koje bi mogli upotrebljavati u radu sa djecom. Na taj način će oni više napredovati, a djeca se moći naučiti o novim vrstama aktivnosti i igara. Poražavajući je podatak da je 42 odgajatelja u istraživanju preskočilo ovaj odgovor, iako su u prethodnom pitanju neki od njih dali afirmativan odgovor.

3.4. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „Koji oblik stručnog usavršavanja odgovateljima najviše odgovara?“

Tabela 4: Oblici stručnog usavršavanja najpogodniji odgovateljima i frekvencije odgovora

OBLICI STRUČNOG USAVRŠAVANJA	KATEGORIJE UČESTALOSTI	FREKVENCIJA
Seminar/interaktivna radionica	Nimalo mi ne odgovara	2
	Ne odgovara mi	9
	Neodlučan/na sam	11
	Odgovara mi	14
	Najoptimalnija metoda za mene	46
Predavanje ex-katedra	Nimalo mi ne odgovara	16
	Ne odgovara mi	13
	Neodlučan/na sam	26
	Odgovara mi	19
	Najoptimalnija metoda za mene	8
Samostalno upoznavanje sa propisima i ključnim temama, putem interneta, časopisa, stručnih listova i slično	Nimalo mi ne odgovara	5
	Ne odgovara mi	12
	Neodlučan/na sam	25
	Odgovara mi	24
	Najoptimalnija metoda za mene	16
E-učenje (učenje putem interneta)	Nimalo mi ne odgovara	8
	Ne odgovara mi	21
	Neodlučan/na sam	18
	Odgovara mi	19
	Najoptimalnija metoda za mene	16

Studijsko i stručno putovanje	Nimalo mi ne odgovara	4
	Ne odgovara mi	8
	Neodlučan/na sam	9
	Odgovara mi	20
	Najoptimalnija metoda za mene	41
Kolektivno stručno usavršavanje (okrugli stolovi, diskusije, simpoziji, kursevi, ogledni i ugledni časovi)	Nimalo mi ne odgovara	2
	Ne odgovara mi	5
	Neodlučan/na sam	15
	Odgovara mi	20
	Najoptimalnija metoda za mene	40
Konsultacije sa direktorom vrtića, pedagogom i psihologom	Nimalo mi ne odgovara	3
	Ne odgovara mi	10
	Neodlučan/na sam	13
	Odgovara mi	23
	Najoptimalnija metoda za mene	33
Obuka na radnom mjestu od strane kompetentnog kolege („mentoring“)	Nimalo mi ne odgovara	8
	Ne odgovara mi	3
	Neodlučan/na sam	10
	Odgovara mi	21
	Najoptimalnija metoda za mene	40
Obavljanje konsultacija i međusobna razmjena mišljenja i iskustava putem stručnih aktiva	Nimalo mi ne odgovara	3
	Ne odgovara mi	9
	Neodlučan/na sam	13
	Odgovara mi	21
	Najoptimalnija metoda za mene	36
	Nimalo mi ne odgovara	3

Učešće u radu stručnih organa ustanove	Ne odgovara mi	10
	Neodlučan/na sam	16
	Odgovara mi	19
	Najoptimalnija metoda za mene	34

Kako bi se ispitao koji oblik stručnog usavršavanja odgajateljima najviše odgovara, korištena je skala Likertovog tipa ili petostepena skala procjene. Iz tabele može se uvidjeti da se najveći broj odgajatelja, tačnije njih 46, izjasnilo da je seminar ili interkativna radionica oblik koji bi im najviše odgovarao, potom o predavanju ex katedra odgajatelji su imali podijeljena mišljenja, ali bi se moglo zaključiti da veći broj odgajatelja, njih 26, ima neutralno ili neodlučno mišljenje o navedenom obliku usavršavanja. Moglo bi se zaključiti da predavanje ex-katedra nije oblik usavršavanja kojim odgajatelji rado prisustvuju. Što se tiče samostalnog upoznavanja odgajatelja sa propisima i ključnim temama, putem interneta, časopisa, stručnih listova i slično, njihovi odgovori variraju većinom između neodlučan/na sam i odgovara mi, odnosno 24 odgajatelja zabilježavaju kategoriju „odgovara mi“, a 25 „neodlučan/na sam“. Može se zaključiti da odgajatelji općenito više preferiraju samostalno istraživanje od predavanja ex-katedra. O e-učenju, odnosno učenju putem interneta, odgajatelji su također imali podijeljena mišljenja. Odstupanja u frekvencijama nisu prevelika, pa bi se iz tabele moglo zaključiti da jednom dijelu odgajatelja odgovara ovaj oblik usavršavanja, dok drugom dijelu ne. O studijskom i stručnom putovanju većina odgajatelja ima visoko mišljenje. Iz tabele uočavamo da ovaj oblik usavršavanja najvećem broju odgajatelja najviše odgovara. Odgajatelji, tačnije njih 41, izjasnili su se kako je to oblik koji im je najpogodniji, dok su 20 njih naveli da im oblik odgovara. Nešto manji broj odgajatelja izjasnio se da su neodlučni i da im ovaj oblik ne odgovara. Također, kao i na studijskom i stručnom putovanju, na kolektivnom stručnom usavršavanju vidimo odstupanja u frekvencijama. Zaključujemo da i ovaj oblik usavršavanja odgovara većini odgajatelja, odnosno njih 40 su zabilježili kategoriju „najoptimalnija metoda za mene“, a njih 20 „odgovara mi“. Nešto manji broj odgajatelja izjasnio se da im ne odgovara ovakav oblik usavršavanja. Može se reći da odgajatelji više preferiraju kolektivno usavršavati se nego samostalno istraživati i prisustvovati predavanju ex-katedra. Kada su u pitanju konsultacije sa direktorom vrtića, pedagogom i psihologom, 33 odgajatelja smatraju da je to najoptimalnija metoda za njih, njih 23 smatraju da im oblik odgovara, dok je nešto manji broj odgajatelja naveo kako su neodlučni i kako im metoda ne

odgovara. O obuci na radnom mjestu od strane kompetentnog kolege („mentoring“) postoje odstupanja u frekvencijama. Dakle, navodi se, od strane 40 odgajatelja, kako je to najoptimalnija metoda za njih, 21 kako im područje odgovara, 10 da su neodlučni, te 11 njih da im ne odgovara i nimalo ne odgovara. Možemo zaključiti da većini odgajatelja ovaj oblik usavršavanja odgovara. Što se tiče obavljanja konsultacija i međusobne razmjene mišljenja i iskustava putem stručnih aktiva, najveći broj odgajatelja je također navodio da im ovaj oblik usavršavanja odgovara, odnosno 36 odgajatelja smatra da je to područje koje im najviše odgovara, potom 21 odgajatelj iznosi da im oblik odgovara, dok veoma mali broj, njih 3, iznosi da im oblik nikako ne odgovara. Manji broj odgajatelja izjašnjava se kako su neodlučni i kako im područje ne odgovara. Može se zaključiti da odgajatelji više preferiraju obuku na radnom mjestu od strane kompetentnog kolege od obavljanja konsultacija putem stručnih aktiva. I kada se govori o učešću odgajatelja u radu stručnih organa ustanove, možemo uočiti da 34 odgajatelja ovaj oblik usavršavanja najviše odgovara. Nema prevelikog odstupanja u frekvencijama između „neodlučan/na sam“ i „odgovara mi“. Broj odgajatelji koji smatraju da im oblik odgovara je 19, a njih 16 su neodlučni. Manji broj odgajatelja, tačnije njih 10 navodi kako im ovo područje „ne odgovara“, a 3 da „nimalo ne odgovara“ (Tabela 4). Iz tabele se može utvrditi da su oblici koji većini odgajatelja najviše odgovaraju: seminar/interaktivna radionica, zatim studijsko i stručno putovanje, kolektivno stručno usavršavanje, te obuka na radnom mjestu od strane kompetentnog kolege. Predavanje ex-katedra bi se mogao označiti kao oblik koji odgajateljima najmanje odgovara.

3.5. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „Kako bi odgajatelji kontinuirano napredovali, koja područja usavršavanja su im najpotrebnija, a koja najmanje?“

Tabela 5: Područja usavršavanja najmanje i najviše potrebna odgajateljima i prikaz frekvencija

PODRUČJE STRUČNOG USAVRŠAVANJA	KATEGORIJE UČESTALOSTI	FREKVENCIJA
Planiranje i izrada godišnjih planova, utemeljenih na ciljevima koji obuhvataju sve	Najmanje potrebno	6
	Malo potrebno	5
	Neodlučan/na sam	13
	Potrebno	26

aspekte dječijeg razvoja	Najviše potrebno	32
Vođenje pedagoške dokumentacije o vlastitoj praksi	Najmanje potrebno	8
	Malo potrebno	11
	Neodlučan/na sam	16
	Potrebno	24
	Najviše potrebno	23
Dokumentiranje (evidentiranje) i prikupljanje podataka o promjenama u razvoju djece	Najmanje potrebno	3
	Malo potrebno	6
	Neodlučan/na sam	17
	Potrebno	27
	Najviše potrebno	29
Kreiranje fleksibilnog, sigurnog i inkluzivnog okruženja	Najmanje potrebno	3
	Malo potrebno	1
	Neodlučan/na sam	16
	Potrebno	28
	Najviše potrebno	34
Planiranje individualnog plana za svako dijete sa poteškoćama u razvoju i za nadareno dijete	Najmanje potrebno	3
	Malo potrebno	4
	Neodlučan/na sam	13
	Potrebno	26
	Najviše potrebno	36
Unapređenje odnosa sa obitelji, kolegama i lokalnom sredinom	Najmanje potrebno	3
	Malo potrebno	7
	Neodlučan/na sam	11
	Potrebno	23
	Najviše potrebno	38
	Najmanje potrebno	5

Neverbalna komunikacija i aktivno slušanje	Malo potrebno	10
	Neodlučan/na sam	15
	Potrebno	28
	Najviše potrebno	24
Korištenje vještine nenasilne komunikacije, empatije i nenasilno rješavanje sukoba	Najmanje potrebno	5
	Malo potrebno	7
	Neodlučan/na sam	12
	Potrebno	19
	Najviše potrebno	39
Razvijanje pozitivnog stava prema različitostima i drugačijima	Najmanje potrebno	6
	Malo potrebno	5
	Neodlučan/na sam	12
	Potrebno	18
	Najviše potrebno	41
Konstruktivno rješavanje problemske situacije	Najmanje potrebno	2
	Malo potrebno	6
	Neodlučan/na sam	13
	Potrebno	20
	Najviše potrebno	41
Učestvovanje na stručnim i naučnim skupovima i javnim raspravama	Najmanje potrebno	2
	Malo potrebno	4
	Neodlučan/na sam	17
	Potrebno	25
	Najviše potrebno	34

Kada govorimo o područjima stručnog usavršavanja, od odgajatelja se tražilo da se iznesu mišljenje o tome koja područja su im najpotrebnija za dalje stručno usavršavanje i napredovanje, a koja najmanje. Pa tako 32 odgajatelja izjasnila su se da im je područje planiranje i izrada godišnjih planova, utemeljenih na ciljevima koji obuhvataju sve aspekte

dječijeg razvoja najpotrebnije i da bi im trebala neka dodatna obuka za to. Potom za vođenje pedagoške dokumentacije o vlastitoj praksi, 24 odgajatelja smatra kako im je ovo područje potrebno za dalje usavršavanje i napredovanje, a 23 kako im je najviše potrebno. Iz ovoga možemo zaključiti da odstupanja nisu velika između „potrebno mi je“ i „najviše mi je potrebno“. Veći broj odgajatelja smatra kako im je ovo područje potrebno za dalje usavršavanje. Također se ne vide prevelika odstupanja na području o dokumentiranju i prikupljanju podataka o razvoju djece. Kako im je područje najviše potrebno navodi 29 odgajatelja, a 27 samo potrebno. Iz ovoga zaključujemo da odgovori variraju između „potrebno mi je“ i „najviše mi je potrebno“, pa se tako može reći da je većem dijelu odgajatelja ovo područje najpotrebnije. Za kreiranje fleksibilnog, sigurnog i inkluzivnog okruženja, nešto više odgajatelja izjasnilo se da im je područje najpotrebnije, u odnosu na vođenje dokumentacije o vlastitoj praksi i dokumentiranje dječijeg razvoja. Tačnije, navodi se kako je ova oblast najpotrebnija od strane 34 odgajatelja. Također, moguće je primjetiti i da na području o planiranju individualnog plana za svako dijete sa poteškoćama u razvoju postoji odstupanje. Čak 36 odgajatelja navelo je kako im treba dodatna obuka iz ove oblasti. Odgajatelji trebaju posvetiti posebnu pažnju i prilagoditi određene aktivnosti djeci sa poteškoćama u razvoju, trebaju naučiti i znati koje su njihove potrebe, stoga zaključujemo da se sve više odgajatelja u vrtićima odlučuju za dodatnu obuku iz ovog područja. Što se tiče unapređenja odnosa sa obitelji, kolegama i lokanom sredinom, 38 odgajatelja smatra da im je ovo područje potrebno za dalje usavršavanje. Nešto manji broj, njih 23 tačnije, smatraju da im je područje potrebno. Jako mali broj odgajatelja izjasnio se da im ne treba dodatna obuka iz navedene oblasti. Loši odnosi sa kolegama u vrtiću izvor su velikog stresa. Vrtići u kojima postoji natjecanje i konkurencija sa drugima, međusobna saradnja je svedena na minimum, stoga se sve više odgajatelja odlučuje za dalje usavršavanje iz navedenog područja. Kada je neverbalna komunikacija i aktivno slušanje u pitanju, iz rezultata možemo primjetiti da nema velikih odstupanja između „potrebno mi je“ i „najviše mi je potrebno“. Da im je oblast potrebna, navodi 28 odgajatelja, a 24 da im je najviše potrebna. Mali broj odgajatelja smatra kako im ova oblast nije potrebna za dalje usavršavanje. Nenasilno rješavanje sukoba i empatija vrlo su važne kada se govori o radu sa ljudima, pa tako 39 odgajatelja smatra kako im je područje nenasilno rješavanje sukoba i korištenje empatije i nenasilne komunikacije najviše potrebno. Samo 5 odgajatelja smatra da im je područje najmanje potrebno, a 7 malo potrebno. Sukobe je moguće riješiti uspješno, bez da jedna strana bude pobjednička, a druga gubitnička. Sukobe je potrebno rješavati na način koji će rezultirati time da su svi sudionici nešto naučili i više se zblížili. Većina ljudi, pa čak i odgajatelji, nemaju dovoljno znanja i

vještine riješiti sukob konstruktivno, stoga nije ni čudo da se većina odgajatelja odlučuje da usavršava na datu temu. Rezultati istraživanja nam pokazuju da su odgajatelji označili područje „Razvijanje pozitivnog stava prema različitostima i drugačijima“ i „Konstruktivno rješavanje sukoba“ kao područja koja su im najviše potrebna. Da su im oba područja najpotrebnija izjasnio se 41 odgajatelj. Iz tabele možemo vidjeti da su odstupanja u frekvencijama velika između „najviše mi je potrebno“ i „najmanje potrebno“. Dakle, najveći broj odgajatelja izjasnio se da im treba dodatno usavršavanje iz konstruktivnog rješavanja problema i razvijanja pozitivnog stava prema različitostima. Veoma mali broj odgajatelja navodi da im navedena dva područja nisu potrebna za dalje usavršavanje. Iz područja učestvovanje na stručnim i naučnim skupovima i javnim raspravama, 34 odgajatelja smatra kako im je područje najpotrebnije, a samo 6 odgajatelja „malo potrebno“ i „najmanje potrebno“ (Tabela 5). Iz tabele možemo vidjeti da su se odgajatelji najviše ocjenjivali područja „Konstruktivno rješavanje problemske situacije“, Razvijanje pozitivnog stava prema različitostima i drugačijima“, „Korištenje vještine nenasilne komunikacije, empatije i nenasilno rješavanje sukoba“, te „Unapređenje odnosa sa obitelji, kolegama i lokalnom sredinom“ kao najpotrebnija, dok su „Vođenje pedagoške dokumentacije o vlastitoj praksi“ označili kao najmanje potrebnom.

3.6. Rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje „*Da li odgajatelji kontinuirano prate i bilježe svoj napredak i napredak djece u vrtiću?*“

Da li u radu sa djecom odgajatelji koristite različite tehnike posmatranja, evidentiranja i praćenja dječijeg razvoja?

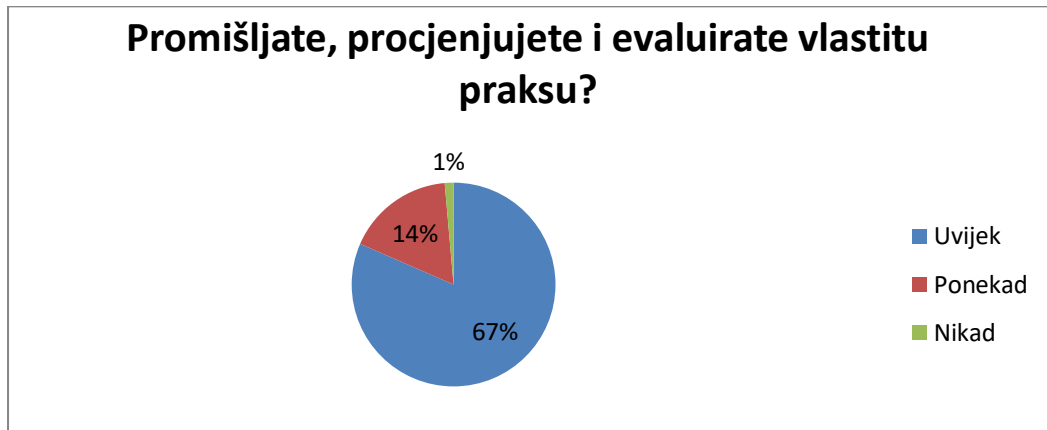

Grafikon 8: Prikaz odgovora na pitanje o korištenju različitih tehnika posmatranja, evidentiranja i praćenja razvoja djece

Na pitanje o korištenju različitih tehnika posmatranja, evidentiranja i praćenja razvoja djece, 50% odgajatelja izjasnilo se da u radu sa djecom uvijek to čine, 32% odgajatelja to čine ponekad, dok nijedan odgajatelj nije naveo da nikada ne koristi različite tehnike posmatranja, praćenja i evidentiranja razvoja djece u vrtiću (Grafikon 8). Zanimljiv je podatak da nijedan odgajatelj nije naveo da nikada ne koristi različite tehnike u radu i posmatranju djece.

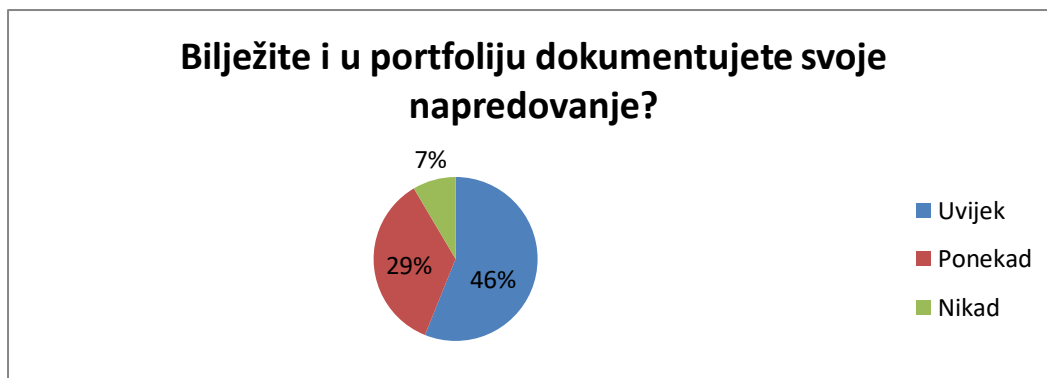
Promišljaju li, procjenjuju li i evaluiraju li odgajatelji vlastitu praksu?

Grafikon 9: Prikaz odgovora na pitanje o praćenju vlastite prakse

Kada je u pitanju praćenje vlastite prakse rada u vrtiću, 67% odgajatelja uvijek procjenjuje i evaluira svoju praksu, 14% odgajatelja to čini ponekad, a samo 1% odgajatelja nikad (Grafikon 9). Iz grafikona se može zaključiti da većina odgajatelja koji su pristupili anketiranju evaluira vlastitu praksu. Odgajatelji bi uvijek trebali evaluirati vlastitu praksu i pratiti svoj napredak, jer se tako mogu više i bolje usavršavati. Zadovoljavajući je podatak da je najveći broj odgajatelja naveo upravo to da redovno prate vlastitu praksu.

Da li odgajatelji bilježe i u portfoliju dokumentuju svoje napredovanje?

Grafikon 10: Dokumentiranje i bilježenje napretka o svom radu

Vrlo je važno da odgajatelji bilježe svoje napredovanje u portfoliju, pa tako 46% odgajatelja uvijek bilježi i dokumentuje svoje napredovanje u portfoliju, 29% odgajatelja to čini ponekad, dok 7% odgajatelja nikad (Grafikon 10). Kao i u prethodnom pitanju (*Promišljate, procjenjujete i evaluirate vlastitu praksu?*), iz grafikona uočavamo da veći broj odgajatelja uvijek bilježi i dokumentuje svoje napredovanje, nešto manji broj odgajatelja ponekad bilježi svoje napredovanje, a samo 7 odgajatelja to ne čini nikad. Vrlo je važno da odgajatelji u portfoliju uvijek bilježe svoje napredovanje, jer na taj način mogu vidjeti koja oblast ili područje im je potrebno za dalje usavršavanje, te poboljšati svoje sposobnosti, vještine i karijeru. U odnosu na prethodno pitanje, u ovome se povećao broj odgajatelja koji nikad ne bilježe svoje napredovanje.

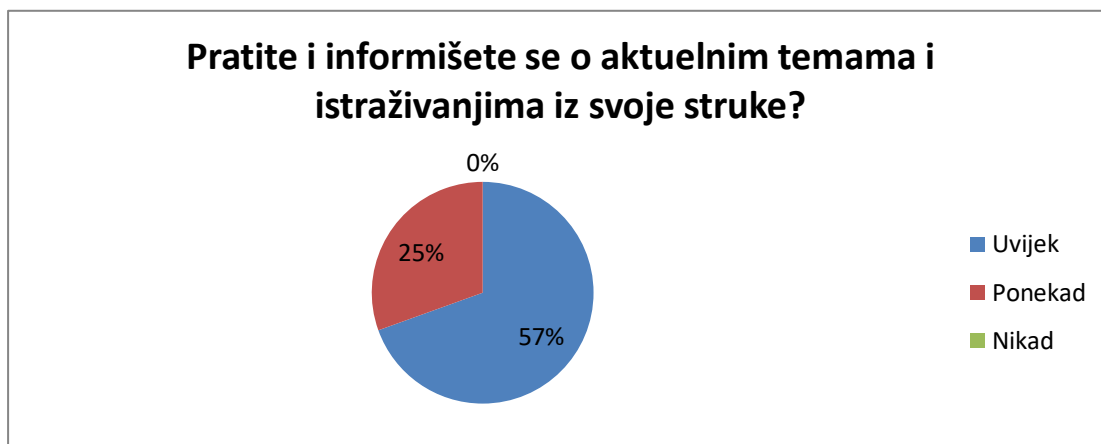
Da li odgajatelji konsultuju kolege, stručnjake i roditelje o svojoj praksi i znanju i od njih tražite povratne informacije?

Grafikon 11: Prikaz odgovora na pitanje o dobijanju povratnih informacija od strane kolega, stručnjaka i roditelja.

Iz grafikona vidimo da 47% odgajatelja konsultuje kolege, stručnake i roditelje, te od njih traže povratne informacije o svome radu, potom 32% odgajatelja ponekad to čine, a samo 3% odgajatelja nikad (Grafikon 11). Na osnovu prikazanog grafikona može se zaključiti da odgajatelji većinom konsultuju kolege i stručnjake i traže povratnu informaciju o svome radu. Olakšavajući je podatak da samo 3 odgajatelja u ovom istraživanju nikad ne traže povratne informacije i ne konsultuju se sa drugima. Vrlo je važno da odgajatelji traže od roditelja i kolega povratne informacije o svome radu i znanju, jer tako omogućuju sebi kontinuirano učenje i napredovanje na osobnoj i profesionalnoj razini.

Prate li i informišu li se odgajatelji o aktuelnim temama i istraživanjima iz svoje struke?

Grafikon 12: Odgovori odgajatelja o informisanju i praćenju tema i istraživanja iz njihove struke

Kada se govori o pitanju „Pratite i informišete se o aktuelnim temama i istraživanjima iz svoje struke?“, možemo vidjeti da 57% odgajatelja uvijek prati i informiše se o nekim aktuelnim temama i istraživanjima iz svoje struke, a 25% odgajatelja navelo je da to čini ponekad. Nijedan odgajatelj se nije izjasnio da nikad ne prati i informiše se o aktuelnim temama i istraživanjima iz svoje struke (Grafikon 12). Iz datog grafikona može se vidjeti da odgajatelji koji su pristupili istraživanju prate i informišu se o određenim aktuelnim temama iz svoje struke. Kao što je ranije navedeno živimo u dobu tehnologije, stoga odgajatelji mogu lako doći do informacija i tema koje ih zanimaju iz njihove struke.

4. DISKUSIJA

U ovom dijelu rada diskutirat će se o rezultatima koji su prethodno navedeni. Navest će se prednosti i ograničenja u istraživanju, te naučna i praktična vrijednost rada. Cilj istraživanja je bio da se istraži potreba odgajatelja za stručnim usavršavanjem. Na koji način se oni informiraju o stručnom usavršavanju, koji oblik usavršavanja im najviše odgovara, te koje područje im je najpotrebnije za dalje usavršavanje. Prvenstveno, iz uzorka se može uočiti da je većina odgajatelja koji su odlučili da prisustvuju istraživanju ženskog spola. Samo jedna osoba je muškog spola. Može se reći da je jako malo osoba muškog spola zainteresirano za odgajateljski poziv, te zbog toga u istraživanju imamo najviše odgajatelja ženskog spola. Kada govorimo o starosnoj dobi odgajatelja, zaključili smo da je najveći broj odgajatelja između 30 do 40 godina, potom najviše njih radi manje od 5 godina u sadašnjem vrtiću, te imaju završen bachelor studij.

4.1. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 1

Kada se govori o rezultatima istraživanja, zaključuje se da je više od 50% odgajatelja u posljednje 3 godine pohađalo obuku i prisustvovalo nekim oblicima stručnog usavršavanja. Ističe se da je najveći broj odgajatelja, odnosno njih 13, navelo ustanovu u kojoj rade kao organizatora obuka za stručno usavršavanje. Potrebno je da se, ako postoji mogućnost, vrtići više organizuju po pitanju stručnih usavršavanja, angažuju odgajatelje, informišu ih i zainteresiraju za usavršavanje. Na taj način će više odgajatelja prisustvovati obukama, više će napredovati i zanimati se za stručno usavršavanje. Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da smo odgovorili na istraživačko pitanje broj 1, a koje glasi: „*Da li su odgajatelji u posljednje tri godine prisustvovali nekim obukama za stručno usavršavanje?*“. Dakle, veći broj odgajatelja je prisustvovao nekim obukama za stručno usavršavanje u posljednje 3 godine.

4.2. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 2

Također iz rezultata vidimo da su internet i društvene mreže glavni način na koji odgajatelji dobijaju informacije o usavršavanju. Nešto manji broj odgajatelja izjasnio se da preko ustanove u kojoj rede dobijaju informacije o stručnom usavršavanju. Iz tabele vidimo da odgajatelji najmanje samostalno istražuju i informišu se preko vijeća i stručnih aktiva i saradnika. Kao što je u radu ranije navedeno, živimo u doba tehnologije gdje je internet svima

dostupan, pa odgajatelji mogu brže dobijati informacije o usavršavanju. Može se zaključiti da smo ovim odgovorili na istraživačko pitanje 2, a koje glasi: „*Na koji način se odgajatelji informišu o mogućnostima za stručno usavršavanje?*“. Dakle, najveći broj odgajatelja koji je pristupio ovom istraživanju se većinom informiše o stručnom usavršavanju putem interenta, e-maila ili društvenih mreža.

4.3. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 3

Više od 50% odgajatelja redovno primjenjuje u radu sa djecom neka nova znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje, te dijele različita mišljenja i metode koje koriste. Oni navode da većinom primjenjuju različite i novije aktivnosti, igre i metode odgoja u radu sa djecom. Kao što je ranije navedeno, odgajatelji bi trebali redovno prisustvovati pohađati obuke za stručno usavršavanje, učiti nove metode odgoja, primjenjivati nova naučena znanja i vještine u radu sa djecom. Na taj način će i oni napredovati, a djeca učiti nove aktivnosti i igre. Ovim se može se zaključiti da smo odgovorili na istraživačko pitanje 3, a koje glasi: „*Koriste li odgajatelji u radu sa djecom naučena znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje?*“. Dakle, više od 50% odgajatelja, tačnije njih 60 u ovom istraživanju primjenjuju znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje.

4.4. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 4

Iz rezultata može se vidjeti da oblici usavršavanja koji većini odgajatelja najviše odgovaraju su: seminar/interaktivna radionica, potom studijsko i stručno putovanje, kolektivno stručno usavršavanje, te obuka na radnom mjestu od strane kompetentnog kolege. Oblik usavršavanja koji odgajateljima najmanje odgovara je predavanje ex-katedra. Možemo reći da odgajateljima više odgovara interaktivni oblik obuke u kojem će oni aktivno učestvovati od klasičnog predavanja. Zaključuje se da smo ovim odgovorili na istraživačko pitanje broj 4, a koje glasi: „*Koji oblik stručnog usavršavanja odgajateljima najviše odgovara?*“.

4.5. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 5

Što se tiče područja stručnog usavršavanja, iz rezultata vidimo da su konstruktivno rješavanje problemske situacije, razvijanje pozitivnog stava prema različitostima i drugačijima,

korištenje vještine nenasilne komunikacije, empatije i nenasilno rješavanje sukoba, te unapređenje odnosa sa obitelji, kolegama i lokalnom sredinom područja koja su odgajateljima potrebna za dalje usavršavanje. Vođenje pedagoške dokumentacije o vlastitoj praksi područje je za koje odgajatelji smatraju da im nije potrebna dodatna obuka. Baveći se odgajateljskim pozivom, jako je važno da odgajatelji znaju kako riješiti sukob, kako slušati i razumjeti druge, pronaći nenasilni oblik komuniciranja kada određeni problem nastane. Ohrabrivajući je podatak da se odgajatelji odlučuju za dodatnu obuku iz ovog područja. Pa tako možemo zaključiti da smo odgovorili na istraživačko pitanje broj 5, a koje glasi: „*Kako bi odgajatelji kontinuirano napredovali, koja područja usavršavanja su im najpotrebnija, a koja najmanje?*“.

4.6. Dokazivanje postavljenog istraživačkog pitanja 6

Također, može se reći da najveći broj odgajatelja koristi različite tehnike i metode posmatranja i praćenja dječijeg razvoja. Veoma je važno da odgajatelji redovno prate i kontrolišu dječiji razvoj, da koriste različite metode praćenja razvoja, tako će imati uvid u to šta je djetetu potrebno da bi se uspješno razvijalo. Zanimljiv je podatak da je samo jedan odgajatelj naveo kako nikada ne procjenjuje i evaluira vlastitu praksu. Veoma je bitno pratiti i evaluirati vlastitu praksu, na taj način možemo vidjeti koje smo ciljeve postigli, a koje ne, te se kasnije usavršiti da bi se postigli i ti ostali ciljevi. Za razliku od procjenjivanja i evaluiranja vlastite prakse, nešto više odgajatelja, tačnije njih 7, se izjasnilo da nikada ne bilježi svoje napredovanje u portfoliju. Kao što je ranije napomenuto, jako je važno pratiti svoje napredovanje, da bi mogli vidjeti šta nam to nedostaje i kasnije usavršiti se. Također, više od 40% odgajatelja konsultuje stručnjake i kolege, i od njih traže povratne informacije o svome radu. Odgajatelji uvijek trebaju tražiti povratnu informaciju od kolega i drugih, te biti uvijek spremni prihvatiti i kritiku i pohvalu na pravi način. Što se tiče praćenja i informisanja o aktuelnim temama i istraživanjima iz svoje struke, zaključujemo da više od 50% odgajatelja prati istraživanja i teme iz svoje struke. Važno je i da odgajatelji i samostalno, koliko god to mogu, prate neke aktuelne teme vezane za njihovu struku, budu u toku sa dešavanjima, te na taj način samostano napreduju. Može se zaključiti da smo odgovorili na istraživačko pitanje 6, a koje glasi: „*Da li odgajatelji kontinuirano prate i bilježe svoj napredak i napredak djece u vrtiću?*“. Većina odgajatelja koji su pristupili anketiranju kontinuirano prate i bilježe kako svoj rad i napredak, tako i napredak djece u vrtiću.

4.7. Metodološka ograničenja u istraživanju

U nastavku rada predstaviti će se ograničenja u ovom istraživanju. Pandemiju koronavirus i otežalu mogućnost prosljeđivanja anketnih listova možemo izdvojiti kao metodološku ograničenost istraživanja. Svi dogovori i odobrenja sa Javnom Ustanovom „Djeca Sarajeva“ i direktorima vrtića vršili su se putem e-maila i telefona, umjesto licem u lice. Zbog toga se i anketiranje provodilo pomoću online platforme Google Forms. Smanjena mogućnost razumijevanja uputa od strane ispitanika i dugo čekanje na odgovor, također bi se moglo odrediti kao ograničenje u ovom istraživanju. Mnogo lakše bi bilo da se ispitanicima uživo objasne upute, te anketne listove popune i predaju na licu mjesta. Tako bi istraživači odgovore dobili mnogo brže.

4.8. Metodološke prednosti u istraživanju

Susretljivost i aktivno pristupanje odgajatelja istraživanju može se odrediti kao metodološka prednost u istraživanju. Odgajatelji su saradivali i davali iskrene odgovore. Brzinu prikupljanja podataka i obrada rezultata preko online platforme Google Forms možemo označiti također kao prednost istraživanja. Odgajatelji kada završe sa popunjavanjem elektronske ankete mogu kliknuti „podnesi“ dugme, a istraživaču odmah dolaze rezultati na koje je ispitanik odgovarao. To je mnogo lakše od obrađivanja rezultata na printanim verzijama anketa.

4.9. Naučna i praktična vrijednost rezultata istraživanja

Svrha ovog istraživanja bila je da se istraže potrebe odgajatelja za stručnim usavršavanjem. Podaci dobiveni u ovom istraživanju pokazuju da se veći broj odgajatelja redovno stručno usavršava i da sve više odgajatelja ima potrebu da se dodatno educira iz područja iz kojih imaju najmanje znanja i vještina. Kao praktičnu vrijednost rada mogli bi označiti upravo tu potrebu odgajatelja da još više napreduju. Jako je važno da odgajatelji žele da se stalno stručno usavršavaju, jer što se odgajatelji više usavršavaju, više će napredovati i imati više znanja i vještina koje mogu prenijeti na djecu. Samim tim djeca će biti uspješnija i imat će više znanja kada je u pitanju polazak u osnovnu školu. Podaci u ovom istraživanju također mogu biti uspoređivani sa sličnim istraživanjima provedenim u Bosni i Hercegovini.

Uspoređujući sa drugim autorima, u „Analizi potreba za stalnim stručnim usavršavanjem i profesionalnim razvojem odgajateljica djece predškolskog uzrasta u Bosni i Hercegovini“ autora Husremović i Đapo (2016), istraživale su se prosječne vrijednosti samoprocjene kompetencija, kao što su promatranje i praćenje djece sukladno ishodima razvoja i učenja, partnerstvo sa obitelji i lokalnom zajednicom, kreiranje okruženja za razvoj i učenje kroz igru, vještina nenasilne komunikacije u odgoju, uvažavanje različitosti, timski rad, potom potrebe za dodatnom edukacijom, percepcija odgajatelja o njihovim zadacima i dužnostima na poslu, percepcija o tome kako uprava vidi njihove dužnosti i zadatke i slično. U navedenom istraživanju od ispitanika (odgajatelja) se više tražilo da daju neku vrstu procjene o svojim kompetencijama, odnosno pokažu koja znanja i vještine koriste u radu, potom da navedu koji su im glavni zadaci i dužnosti na poslu, te kako uprava vidi njihove dužnosti i zadatke. Za razliku od pomenutog istraživanja, u ovom istraživanju od ispitanika se više tražilo da označe koji oblici usavršavanja bi im najviše odgovarali, koje obuke ili područja usavršavanja su im potrebne da bi dalje napredovali i razvijali se, te da li i kako prate svoj rad i napredak i napredak djece u vrtiću. Potreba za dodatnom edukacijom ispitivala se i u ovome i navedenom istraživanju.

5. ZAKLJUČAK

Na osnovu rezultata istraživanja provedenog u sklopu ovog rada može se zaključiti slijedeće: Najveći broj odgajatelja koji se odazvao na istraživanje je ženskog spola, njihova starosna dob je od 30 do 40 godina, manje od 5 godina su na trenutnom radnom mjestu, te imaju završen bachelor studij. Potom:

1. Utvrđeno je da je većina odgajatelja prisustvovala nekim oblicima stručnog usavršavanja u posljednje 3 godine, te je ustanova u kojoj rade bila organizator obuka za stručno usavršavanje, čime smo odgovorili na istraživačko pitanje 1.
2. Putem interneta i društvenih mreža većina odgajatelja dobija informacije o mogućnostima za stručno usavršavanje, čime smo odgovorili na istraživačko pitanje broj 2.
3. U svome radu većina odgajatelja primjenjuje znanja i vještine koje su stekli na obukama za stručno usavršavanje, te najviše primjenjuju nove i raznolike aktivnosti, igre i metode odgoja u radu sa djecom, čime smo odgovorili na istraživačko pitanje 3.
4. Seminar/interaktivna radionica, studijsko i stručno putovanje, te kolektivno stručno usavršavanje oblici su usavršavanja koji najviše odgovaraju većini odgajatelja, čime smo odgovorili na istraživačko pitanje 4.
5. Konstruktivno rješavanje problemske situacije, razvijanje pozitivnog stava prema drugačijima i različitostima, te korištenje vještine nenasilne komunikacije, empatije i nenasilno rješavanje sukoba područja su koja su odgajateljima potrebna za dalje stručno usavršavanje. Vođenje pedagoške dokumentacije o vlastitoj praksi označeno je kao područje koje im je najmanje potrebno, čime smo odgovorili na istraživačko pitanje broj 5.
6. Najveći broj odgajatelja uvijek promišlja, procjenjuje i evaluira vlastitu praksu, potom bilježe i u portfoliju dokumentuju svoje napredovanje, konsultuju kolege, stručnjake i roditelje o svojoj praksi i od njih traže povratne informacije o svome radu. U svome radu većina odgajatelja uvijek koristi različite tehnike posmatranja, evidentiranja i praćenja razvoja djece. Također, većina odgajatelja prati i informiše se o aktuelnim temama i istraživanjima iz svoje struke, čime smo odgovorili na istraživačko pitanje broj 6.

7. Pokazalo se da su otežana komunikacija sa Javnom Ustanovom „Djeca Sarajeva“, pandemija koronavirus, te dugo čekanje na odgovor i smanjena mogućnost razumijevanja uputa ograničenja u ovom istraživanju.

8. Susretljivost, aktivno pristupanje i iskreno davanje odgovora od strane odgajatelja pokazalo se kao prednost u ovom istraživanju. Brzina prikupljanja podataka i obrada rezultata preko platforme Google Forms također se pokazala kao prednost istraživanja.

9. Kao naučna i praktična vrijednost istraživanja pokazala se ta želja i potreba odgajatelja za dodatnim usavršavanjem kako bi mogli više napredovati i više znanja prenijeti djeci koja kasnije mogu biti jako uspješna u školi.

6. PRILOZI

Upitnik za odgajatelje

Poštovani! Pred Vama se nalazi upitnik od 23 pitanja. Svrha ovog istraživanja jeste utvrditi i analizirati potrebe odgajatelja za stalnim stručnim usavršavanjem, kao i istražiti koliko često se odgajatelji stručno usavršavaju i profesionalno razvijaju. Vaše odgovore pišete tako što zabilježite „x“ ispred odgovora kojeg smatrate tačnim. Upitnik je potpuno anonim i podaci će se koristiti samo u svrhu istraživanja i neće biti zloupotrijebljeni. Molim Vas da iskreno odgovarate na pitanja. Uzmite vremena koliko Vam je potrebno. Hvala Vam na sudjelovanju!

1. Spol	☐ Muški ☐ Ženski <i>Izabrati jedan od ponuđenih odgovora</i>
2. Starost	☐ Do 30 godina ☐ 30-40 godina ☐ 40-50 godina ☐ 50-60 godina ☐ Preko 60 godina <i>Izabrati jedan od ponuđenih odgovora</i>
3. Radno mjesto	
4. Zvanje	
5. Dužina radnog staža	☐ Manje od 5 godina ☐ 5-10 godina ☐ 11-15 godina ☐ 16-20 godina ☐ Preko 20 godina <i>Izabrati jedan od ponuđenih odgovora</i>
6. Broj godina provedenih na sadašnjem radnom mjestu	☐ Manje od 5 godina ☐ 5-10 godina ☐ 11-15 godina ☐ 16-20 godina ☐ Preko 20 godina <i>Izabrati jedan od ponuđenih odgovora</i>
7. Stepen stručne spreme	☐ Srednja ☐ Viša ☐ Visoka (osnovne studije) ☐ Visoka (postdiplomske studije) ☐ Visoka (doktorske studije) <i>Izabrati jedan od ponuđenih odgovora</i>
8. Da li ste u posljednje tri godine pohađali neke obuke?	☐ Da ☐ Ne <i>Izabrati jedan od ponuđenih odgovora</i>
9. Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje "Da", ko je bio organizator obuka koje ste pohađali u posljednje tri godine?	
10. Da li ste upoznati sa mogućnostima za stručno usavršavanje u okviru gradske/opštinske uprave?	☐ Da ☐ Ne ☐ Djelimično <i>Izabrati jedan od ponuđenih odgovora</i>
11. Na koji način dobijate informacije o mogućnostima za stručno usavršavanje?	

12. Da li u radu sa djecom koristite različite tehnike posmatranja, evidentiranja i praćenja dječijeg razvoja?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
13. Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje "Uvijek" i „Ponekad“, razmjenjujete li rezultate posmatranja i praćenja djece sa drugim stručnim osobljem i roditeljima, poštujući pritom privatnost podataka?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
14. Otvoreni ste za nove ideje, informacije i promjene u odgojno – obrazovnom radu?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
15. Promišljate, procjenjujete i evaluirate vlastitu praksu?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
16. Bilježite i u portfoliju dokumentujete svoje napredovanje?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
17. Konsultujete kolege, stručnjake i roditelje o svojoj praksi i znanju i od njih tražite povratne informacije?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
18. Pratite i informišete se o aktuelnim temama i istraživanjima iz svoje struke?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
19. Uključujete se u različite aktivnosti i sarađujete sa drugima kako bi podržali unapređenje kvalitete vlastite prakse?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Nikad <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
20. Koji oblik stručnog usavršavanja bi vam najviše odgovarao? Ocijenite (zaokružite) na skali od 1 do 5 (1 – nimalo mi ne odgovara, 5 – najoptimalnija metoda za mene)	Seminar/interaktivna radionica	1	2	3	4	5
	Predavanje ex-katedra	1	2	3	4	5
	Samostalno upoznavanje sa propisima i ključnim temama, putem interneta, časopisa, stručnih listova i slično.	1	2	3	4	5
	E-učenje (učenje putem interneta)	1	2	3	4	5

	Studijsko i stručno putovanje	1	2	3	4	5
	Kolektivno stručno usavršavanje (okrugli stolovi, diskusije, simpoziji, kursevi, ogledni i ugledni časovi)	1	2	3	4	5
	Konsultacije sa direktorom vrtića, pedagogom i psihologom	1	2	3	4	5
	Obuka na radnom mjestu od strane kompetentnog kolege („mentoring“)	1	2	3	4	5
	Obavljanje konsultacija i međusobna razmjena mišljenja i iskustava putem stručnih aktiva	1	2	3	4	5
	Učešće u radu stručnih organa ustanove	1	2	3	4	5
21. U svome radu redovno primjenjujem znanja i vještine koje sam stekao/la na obukama za stručno usavršavanje?	☐ Da ☐ Ne <i>Izabрати jedan od ponuđenih odgovora</i>					
22. Ukoliko je odgovor Da, navedite koja stečena znanja i vještine upotrebljavate u svome radu?						

Prema vašoj ličnoj procjeni, ocijenite područja od 1 do 5 za koja smatrate da su vam najmanje i najviše potrebna za dalje stručno usavršavanje.

23. Područja stručnog usavršavanja	Ocijenite na skali od 1-5 (1- najmanje potrebno, 2- malo potrebno, 3- umjereno potrebno, 4- potrebno, 5- najviše potrebno)				
Planiranje i izrada godišnjih planova, utemeljenih na ciljevima koji obuhvataju sve aspekte dječijeg razvoja	1	2	3	4	5
Vođenje pedagoške dokumentacije o vlastitoj praksi	1	2	3	4	5
Dokumentiranje (evidentiranje) i prikupljanje podataka o promjenama u razvoju djece	1	2	3	4	5
Kreiranje fleksibilnog, sigurnog i inkluzivnog okruženja	1	2	3	4	5
Planiranje individualnog plana za svako dijete sa poteškoćama u razvoju i za nadareno dijete	1	2	3	4	5

Unapređenje odnosa sa obitelji, kolegama i lokalnom sredinom	1	2	3	4	5
Neverbalna komunikacija i aktivno slušanje	1	2	3	4	5
Korištenje vještine nenasilne komunikacije, empatije i nenasilno rješavanje sukoba	1	2	3	4	5
Razvijanje pozitivnog stava prema različitostima i drugačijima	1	2	3	4	5
Konstruktivno rješavanje problemske situacije	1	2	3	4	5
Učestvovanje na stručnim i naučnim skupovima i javnim raspravama	1	2	3	4	5

Dodatni komentari i sugestije:

Hvala Vam na uloženom trudu i vremenu!

7. LITERATURA

1. Agić, H., Destović, F. (2016), *Stavovi odgajatelja u predškolskim ustanovama o svojim trenutnim i poželjnim kompetencijama*, Časopis za ekonomiju i politiku tranzicije, Izvorni znanstveni rad. <https://hrcak.srce.hr/170426>. (pristupljeno: 1.5.2020).
2. Bašić, J. (2008), *Kompetentnost odgajatelja i prevencija rizičnih ponašanja djece u predškolskim ustanovama*, Kriminologija & socijalna integracija: Časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, Izvorni znanstveni članak. <https://core.ac.uk/reader/14463189>. (pristupljeno: 6.5.2020).
3. Ćurak, H. (2011), *Standardi kvaliteta rada odgajateljica, pedagoška i direktorica u predškolskom odgoju i obrazovanju*, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Studio Jordan, Sarajevo. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Standardi-kvaliteta-rada-BOS.pdf>. (pristupljeno: 18.6.2020).
4. Despotović, M. (2000), *Igra potreba*, Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Andragoško društvo Srbije, Beograd.
5. Fatović, M. (2016), *Profesija i profesionalni razvoj odgajatelja*, Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu, Stručni članak. <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/7-4.pdf>. (pristupljeno: 15.4.2020).
6. Husremović, Dž., Đapo, N. (2016), *Analiza potreba za stalnim stručnim usavršavanjem i profesionalnim razvojem odgajateljica djece predškolskog uzrasta u BiH*, SAMAS, Sarajevo. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/ANALIZA-POTREBA-hrvatski.pdf>. (pristupljeno: 2.3.2020).
7. Karalić, Z. (2012), *Povezanost odgajateljskih kompetencija i socijalnih vještina odgajatelja u vrtiću*, Savremeni tokovi u ranom odgoju – znanstvena monografija, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici. http://www.ipf.unze.ba/wp-content/uploads/2016/08/SUVREMENI_TOKOVI_U_RANOM_ODGOJU_-_Znanstvena_monografija.pdf. (pristupljeno: 5.5.2020).
8. Lepičnik Vodopivec, J. (2012), *Neka gledišta stalnog stručnog usavršavanja odgajatelja predškolske djece u Sloveniji*, Metodčki obzori: časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu, Izvorni znanstveni rad.

file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Microsoft_Word_04_H.pdf.

(pristupljeno: 5.3.2020).

9. Lučić, K. (2007), *Odgajateljska profesija u savremenoj odgojno – obrazovnoj ustanovi*, Agencija za odgoj i obrazovanje u Zagrebu, *Odgojne znanosti*, Stručni članak. file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Lucic_OZ_13.pdf. (pristupljeno: 30.4.2020).

10. Ljubetić, M. (2016), *Razumijevanje partnerskih odnosa između odgajatelja i roditelja*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, *Izvorni znanstveni članak*. <https://predskolska.ba/razumijevanje-partnerskih-odnosa-između-odgajatelja-roditelja/>. (pristupljeno: 11.3.2020).

11. Milović, S. (2010), *Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj – zbornik radova*, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb.

12. Mlinarević, V. (1999), *Kompetencije odgajatelja i autonomija djeteta*, *Interakcija odrasli – dijete i autonomija djeteta*, Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija s međunarodnim sudjelovanjem, Stručni rad. https://bib.irb.hr/datoteka/505870.Kompetencija_ogojitelja_i_autonomija_dijeteta1.pdf. (pristupljeno: 6.3.2020).

13. Modrić, N. (2013), *Kompetencije odgajatelja za učinkovito upravljanje problemnim situacijama*, *Napredak: Časopis za interdisciplinirana istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Samobor. file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Napredak_2013_3_08_modric-1.pdf. (pristupljeno: 3.3.2020).

14. Mužić, V. (1999), *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, Educa, Zagreb. (pristupljeno 10. 12. 2020)

15. Pastuović, N. (2008), *Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju*, *Odgojne znanosti*, *Izvorni znanstveni članak*. file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/pastuovic253_267.pdf. (pristupljeno: 1.5.2020).

16. Pavlic, K. (2015), *Kontinuirano profesionalno usavršavanje i razvoj vrtićkog kurikuluma*, *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, Stručni rad.

file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/79_DVO_5_Kontinuirano_profesionalno_usavrsavanje_i_razvoj_vrtickog_kurikuluma-2.pdf. (pristupljeno: 29.4.2020).

17. Piršl, E. (2014), *(Re)definicija pojma kompetencije i interkulturalne kompetencije*, Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti, Filozofski fakultet, Zagreb.

18. Rončević, A., Vičević, M. (2008), *Univerzalna istina u razvijanju osobnih i profesionalnih kompetencija odgajatelja i učitelja*, Perspektive cjeloživotnog obrazovanja učitelja i odgajatelja, Hrvatska. https://bib.irb.hr/datoteka/404725.UNIVERZALNA_ISTINA.pdf. (pristupljeno: 3.3.2020).

19. Selmi, L. (2009), *Obrazovanje odgajatelja kao kontinuirani projekt*, Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa, Esej. file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/1_DEU_17_Obrazovanje_odgajatelja_kao_kontinuirani_projekt.pdf. (pristupljeno: 13.4.2020).

20. Slunjski, E. (2011), *Kurikulum ranog odgoja: istraživanje i konstrukcija*, Školska knjiga, Zagreb. file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Napredak_2013_3_09_prikaz_slunjski.pdf. (pristupljeno: 19.6.2020).

21. Slunjski, E., Šagud, M., Brajša – Žganec, A. (2006), *Kompetencije odgajatelja u vrtiću – organizaciji koja uči*, Pedagogijska istraživanja, Izvorni znanstveni članak. <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/ESMSABZhrv.pdf>. (pristupljeno: 6.3.2020).

22. Šagud, M. (2011), *Inicijalno obrazovanje odgajatelja i profesionalni razvoj*, Pedagogijska istraživanja, Prethodno priopćenje. <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/MShrv-1.pdf>. (pristupljeno: 10.3.2020).

23. Šagud, M., Jurčević – Lozančić, A. (2012), *Autonomija odgajatelja i jačanje njegovih kompetencija*, Savremeni tokovi u ranom odgoju – znanstvena monografija, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici. http://www.ipf.unze.ba/wp-content/uploads/2016/08/SUVREMENI_TOKOVI_U_RANOM_ODGOJU_-_Znanstvena_monografija.pdf. (pristupljeno: 3.5.2020).

24. Takač, D. (2018), Profesionalnost i profesionalni razvoj učitelja, nastavnika i stručnih saradnika, Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET, Zagreb. (pristupljeno: 27.4.2020).
25. Tuna, A., Tankersley, D., Brajković, S. (2011), *Kompetentni odgajatelji 21. stoljeća*, Korak po korak pučko otvoreno učilište, Hrvatska. <http://www.korakpokorak.hr/upload/vrtici/praksa-kvaliteta-izvrsnost/issa-standardi-brosura-za-web.pdf>. (pristupljeno: 25.6.2020).
26. Vican, D. (2011), *Početak profesionalnog života*, Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, Esej. file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/64_DVO_3_Pocetak_profesionalnog_zivota.pdf. (pristupljeno: 30.4.2020).
27. Višnjić Jevtić, A. (2012), *Kompetencije odgajatelja u „odgoju za budućnost“*, Savremeni tokovi u ranom odgoju – znanstvena monografija, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici. http://www.ipf.unze.ba/wp-content/uploads/2016/08/SUVREMENI_TOKOVI_U_RANOM_ODGOJU_-_Znanstvena_monografija.pdf. (pristupljeno: 2.5.2020).
28. Vonta, T., Rutar, S. (2009), *Elektronski medij kao pomoć u profesionalnom razvoju odgajatelja*, Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, Esej. <https://core.ac.uk/reader/81399039>. (pristupljeno: 29.4.2020)
29. Vujičić, L., Čamber Tambolaš, A. (2017), *Profesionalni razvoj odgajatelja – izazov za pedagoga*, Savremeni izazovi u radu (školskog) pedagoga, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka. https://www.academia.edu/33030414/Profesionalni_razvoj_odgajatelja_izazov_za_pedagoga. (pristupljeno: 26.4.2020).
30. Vujičić, L., Tatalović Vorkapić, S., Boneta, Ž. (2012), *Istraživanje odgojno – obrazovne prakse: dominantna strategija profesionalnog razvoja odgajatelja*, Savremeni tokovi u ranom odgoju – znanstvena monografija, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici. http://www.ipf.unze.ba/wp-content/uploads/2016/08/SUVREMENI_TOKOVI_U_RANOM_ODGOJU_-_Znanstvena_monografija.pdf. (pristupljeno: 26.4.2020).

INTERNET IZVORI

1. „Pravilnik o stručnom usavršavanju odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika u odgojno – obrazovnim ustanovama“, (2016), Službene novine Kantona Sarajevo. https://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/pravilnik_o_strucnom_usavsavanju_odgajatelja_nastavnika_i_strucnih_saradnika.pdf (pristupljeno: 24.4.2020).